

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ
Кафедра обліку і оподаткування**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

освітній ступінь – «Магістр»

**на тему: Теоретико-методичні та практичні особливості
формування та контролю показників Звіту про фінансовий стан
фермерського господарства**

Виконала:

Кутах Катерина Миколаївна
здобувач спеціальності
071 «Облік і оподаткування»

Керівник:

Назаренко Олександр Володимирович
професор кафедри обліку і оподаткування

Рецензент:

Шаруда Вікторія Борисівна
Заступник головного бухгалтера
Сумського відділення ТОВ «АгроРось»

Суми – 2023

СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет

Кафедра

Освітній ступінь

Спеціальність

Економіки і менеджменту

Обліку і оподаткування

Магістр

071 «Облік і оподаткування»

Завідувач кафедри

« 08 » листопада

Затверджую:

М.І. Гордієнко

2022 р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ

Кутах Катерині Миколаївні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1.Тема роботи: Теоретико-методичні та практичні особливості формування та контролю показників Звіту про фінансовий стан фермерського господарства

2. База практичного дослідження:

ФГ «Анютка» м. Ромни Сумської області

керівник роботи **Назаренко Олександр Володимирович, д.е.н., професор**

(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджена наказом по університету від 11.01. 2023 р. № 51-н

3. Строк подання здобувачем закінченого проекту (роботи) 12 грудня 2023 року

4. Вихідні дані до проекту (роботи):

первинні та зведені документи, регістри синтетичного та аналітичного обліку, статутні та установчі документи, фінансова, статистична та податкова звітність, законодавчо - нормативні акти з питань обліку, оподаткування, формування показників звітності, монографії, фахові наукові статті та доповіді на міжнародних науково-практичних конференціях з питань сучасного стану та вдосконалення обліку, аналізу та контролю показників Звіту про фінансовий стан.

5. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

дослідити теоретико-методичні основи складання Балансу;

вивчити законодавчо-нормативну базу та інформаційне забезпечення з теми дослідження;

провести підбір та аналіз наукових літературних джерел з тематики дослідження;

навести організаційно – економічну характеристику ФГ «Анютка» м. Ромни Сумської області;

розкрити особливості методики формування та контролю показників Балансу підприємства в умовах транспарентності;

надати пропозиції щодо вдосконалення формування та контролю показників Балансу на досліджуваному фермерському господарстві;

сформулювати висновки.

6. Дата видачі завдання

« 08 » листопада 2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів підготовки кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Визначення та затвердження теми дослідження, складання плану – графіку виконання роботи	листопад 2022 р.	
2.	Підбір та аналіз літературних джерел, підготовка першого теоретичного розділу	грудень 2022 р. - січень 2023 р.	
3.	Збір аналітичної інформації, обробка результатів дослідження та підготовка другого розділу роботи	лютий-липень 2023 р.	
4.	Підготовка третього розділу кваліфікаційної роботи	вересень - жовтень 2023 р.	
5.	Підготовка висновків, пропозицій та узгодження з керівником	жовтень-листопад 2023 р.	
6.	Підготовка кінцевого варіанту кваліфікаційної роботи	листопад 2023 р.	
7.	Опрацювання зауважень керівника, перевірка на автентичність	01-04 грудня 2023 р.	
8.	Рецензування кваліфікаційної роботи	04-08 грудня 2023 р.	
9.	Представлення кваліфікаційної роботи на кафедрі, деканат	08 грудня 2023 р.	
10.	Підготовка доповіді, презентації до кваліфікаційної роботи та її попередній захист	08-13 грудня 2023 р.	
11.	Захист кваліфікаційної роботи	14-15 грудня 2023 р.	

Здобувач вищої освіти за другим
(магістерським) рівнем

Катерина КУТАХ

Керівник роботи

Олександр НАЗАРЕНКО

Перевірку на автентичність проведено.
Кваліфікаційна робота допущена до
захисту

Надія БАРАНИК

Гарант освітньої програми

Інна НАЗАРЕНКО

Декан факультету економіки і
менеджменту

Маргарита ЛИШЕНКО

АНОТАЦІЯ

Кутах К.М. Теоретико-методичні та практичні особливості формування та контролю показників Звіту про фінансовий стан фермерського господарства. – Рукопис

Кваліфікаційна робота на здобуття ОС «Магістр» за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування», Сумський національний аграрний університет, Суми, 2023.

Кваліфікаційна робота присвячена обліку та контролю показників Звіту про фінансовий стан фермерського господарства та пошуку шляхів удосконалення на базі практичного дослідження ФГ «АНЮТКА» м. Ромни Сумської області.

Якісно сформовані фінансові звіти фермерського господарства сприяють обґрунтованому прийняттю рішень відповідними групами користувачів даного інформаційного ресурсу. До переваг доречно віднести можливість підвищення ефективності управлінських рішень, оскільки показники, підготовлені для формування фінансових звітів загального призначення, виступають підґрунтям при опрацюванні значної кількості складових компонентів внутрішньої фінансової інформації фермерського господарства. Окремі суб'єкти господарювання отримують фінансово-економічні вигоди: більш легкий доступ до ринків капіталу, покращення існуючих відносин з громадськістю та, можливо, зниження вартості капіталу.

Побудовано модель облікової політики фермерського господарства «АНЮТКА». Імплементация запропонованої моделі облікової політики у діяльність фермерського господарства сприятиме організації облікового процесу на більш високому рівні, раціональному розподілу обліково-контрольних функцій між працівниками даного господарюючого суб'єкта, що матиме позитивний вплив на результати фінансово-господарської діяльності.

Шляхом імплементції відповідних стовпців (за 3 роки) у діючу форму звітності, удосконалено форму Балансу ФГ «АНЮТКА» за формою № 1 – м. Порівнянність показників фінансової звітності фермерського господарства на одну і ту ж саму дату дозволить виявити відхилення в їх величині, оцінити їх кількісно і якісно, сформулювати думку про фінансове становище господарства на звітну дату, а також спрогнозувати тенденції його розвитку.

Запропоновано використання Електронного кабінету платника податків для сприяння якісному обліковому супроводженню поточного фінансового стану, отриманих доходів та понесених витрат (фінансових результатів), формування та подачі наявних звітних форм.

Досліджено застосування ризик-орієнтованого підходу, як одного з варіантів організації системи внутрішнього контролю. Запропоновано модель COSO, яка спроможна виступати в якості еталону при порівнянні та тестуванні бізнес суб'єктами власних систем внутрішнього контролю.

Запропоновано поетапне формування системи внутрішнього контролю в умовах окремого фермерського господарства, а також рекомендовано розподілити функції внутрішнього контролю між керівником і зовнішньою спеціалізованою організацією (косорсинг).

Організація облікового супроводження, формування та подання звітних форм, на основі міжнародних стандартів фінансової звітності, правильне обрання інформаційних технологій ведення обліку фермерськими господарствами дозволить: обробляти, зберігати великий масив облікової інформації та проводити її вибірку, мінімізувати потребу збереження паперових документів, аналізувати показники діяльності, здійснювати планування та прогнозування на перспективу, накопичувати релевантні дані та забезпечити можливість цілодобового доступу до них кінцевого стейкхолдера з власного робочого місця, сприяти актуалізації ведення бізнесу в умовах реального часу.

Ключові слова: актив, внутрішній контроль, звіт про фінансовий стан, облікова політика, пасив, фермерське господарство.

SUMMARY

Kutakh K. Theoretical, methodological and practical features of the formation and control of indicators of the Report on the financial condition of the farm. - Manuscript

Qualifying work for the Master's degree in the specialty 071 "Accounting and taxation", Sumy National Agrarian University, Sumy, 2023.

The qualification work is devoted to the accounting and control of the indicators of the Report on the financial condition of the farm and the search for ways of improvement on the basis of a practical study of FG "ANYUTKA" in Romny, Sumy region.

Qualitatively formed financial reports of the farm contribute to informed decision-making by the relevant groups of users of this information resource. Among the advantages, it is appropriate to include the possibility of increasing the efficiency of management decisions, since the indicators prepared for the formation of general purpose financial reports are the basis for processing a significant number of components of the internal financial information of the farm. Individual economic

entities receive financial and economic benefits: easier access to capital markets, improved existing relations with the public, and possibly lower cost of capital.

A model of the accounting policy of the "ANYUTKA" farm was built. The implementation of the proposed model of accounting policy in the activity of the farm will contribute to the organization of the accounting process at a higher level, the rational distribution of accounting and control functions among the employees of this economic entity, which will have a positive effect on the results of financial and economic activity.

By implementing the relevant columns (for 3 years) into the current reporting form, the form of the Balance Sheet of FG "ANYUTKA" was improved according to form No. 1 - m. The comparability of the indicators of the financial statements of the farm for the same date will allow to detect deviations in their size, to evaluate them quantitatively and qualitatively, to form an opinion about the financial situation of the farm as of the reporting date, as well as to forecast trends in its development.

It is proposed to use the Taxpayer's Electronic Cabinet to promote high-quality accounting support of the current financial status, received income and incurred expenses (financial results), formation and submission of existing reporting forms.

The use of a risk-oriented approach as one of the options for the organization of the internal control system has been studied. The COSO model is proposed, which is capable of acting as a standard when comparing and testing business entities' own internal control systems.

The gradual formation of the internal control system in the conditions of a separate farm is proposed, and it is also recommended to distribute the functions of internal control between the manager and an external specialized organization (co-sourcing).

The organization of accounting support, the creation and submission of reporting forms, based on international financial reporting standards, the correct selection of accounting information technologies by farms will allow: processing, storing a large array of accounting information and carrying out its sampling, minimizing the need to save paper documents, analyzing activity indicators, carrying out planning and forecasting for the future, accumulate relevant data and ensure the possibility of round-the-clock access to them by the final stakeholder from his own workplace, contribute to the actualization of business conduct in real-time conditions.

Keywords: asset, internal control, financial statement, accounting policy, liability, farming.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА КОНТРОЛЮ ПОКАЗНИКІВ ЗВІТУ ПРО ФІНАНСОВИЙ СТАН ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА	11
1.1 Загальні принципи формування показників Звіту про фінансовий стан	11
1.2 Нормативно- правове забезпечення формування показників Звіту про фінансовий стан	15
1.3 Організаційно-методичні особливості формування та контролю показників Звіту про фінансовий стан	18
РОЗДІЛ 2 ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТА КОНТРОЛЮ ПОКАЗНИКІВ ЗВІТУ ПРО ФІНАНСОВИЙ СТАН ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА «АНЮТКА»	25
2.1 Організаційно – економічна характеристика діяльності досліджуваного господарюючого суб'єкта	25
2.2 Проведення підготовчих робіт перед складанням річної фінансової звітності та особливості функціонування системи внутрішнього контролю фермерського господарства	35
2.3 Порядок складання Звіту про фінансовий стан фермерського господарства	46
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА КОНТРОЛЮ ПОКАЗНИКІВ ЗВІТУ ПРО ФІНАНСОВИЙ СТАН ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА	54
3.1 Формування моделі облікової політики фермерського господарства	54
3.2 Вдосконалення підходів щодо формування показників Звіту про фінансовий стан фермерського господарства	58
3.3 Вдосконалення функціонування системи внутрішнього контролю фермерського господарства при формування показників Звіту про фінансовий стан	66
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	83
ДОДАТКИ	88

ВСТУП

За сучасних умов ведення бізнесу, фермерське господарство являє собою рівноправну компоненту у складі діючих суб'єктів господарювання аграрної сфери. У відповідності до чинного законодавства, всі господарські операції мають знайти відображення в системі бухгалтерського обліку та бути представлені у відповідних формах фінансової звітності. Дане питання потребує особливого акцентування уваги через плинність змісту вітчизняних правових норм та можливість створення фермерських господарств як у формі фізичної, так і юридичної (мікро, малі чи середні підприємства) особи. Функціонування фермерських господарств виступає невід'ємною складовою сільськогосподарського виробництва. Вони провадять діяльність в усіх країнах світу і охоплюють не заборонені законом сфери сільськогосподарської діяльності.

Проблеми інформаційного забезпечення, формування та контролю показників Звіту про фінансовий стан, з врахуванням національних та міжнародних стандартів, даного процесу у фермерських господарствах дослідили у своїх працях вчені-економісти: Боярова О.А. [1], Букало Н.А. [2], Іванченкова Л. В. [32], Лагодієнко Н. В. [32], Назаренко І.М. [15], Назаренко О.В. [16-22], Новик І. В. [25], Погорєлова Т. П. [26], Савченко Р. О. [31], Скляр Л. Б. [32], Ткачук Г. О. [32], Янок Д.А. [34] та інші.

При цьому, на сьогодні, неузгоджені, недостатньо досліджені питання формування, використання показників бухгалтерського обліку, фінансової звітності фермерських господарств під час обґрунтування та прийняття управлінських рішень, що вирізняє беззаперечну актуальність даного дослідження.

Кваліфікаційна робота виконана відповідно до напрямків науково-дослідних робіт Сумського національного аграрного університету з теми «Теоретичні, методологічні та практичні аспекти трансформації формування та аудиту обліково-звітної компоненти управління підприємств (установ,

організацій) в транспарентних умовах інноваційної економіки» (номер державної реєстрації 0122U001378).

Мета і завдання дослідження. Метою написання даної кваліфікаційної роботи є виявлення особливостей інформаційного забезпечення, формування та внутрішнього контролю показників Звіту про фінансовий стан фермерських господарств з урахуванням вимог національних та міжнародних стандартів.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступне коло задач дослідження:

- ідентифікувати загальні принципи формування показників Звіту про фінансовий стан фермерського господарства;
- вивчити законодавчо-нормативні та теоретичні аспекти формування та внутрішнього контролю показників Звіту про фінансовий стан;
- дослідити порядок складання Звіту про фінансовий стан фермерського господарства;
- провести діагностику фінансово-господарської діяльності досліджуваного фермерського господарства;
- розглянути порядок проведення підготовчих робіт перед складанням річної фінансової звітності та особливості функціонування системи внутрішнього контролю базового фермерського господарства;
- сформувати модель облікової політики фермерського господарства;
- вдосконалити функціонування системи внутрішнього контролю фермерського господарства при формування показників Звіту про фінансовий стан.

Предметом дослідження є методика формування та внутрішнього контролю показників Звіту про фінансовий стан базового фермерського господарства.

Об'єктом дослідження є фінансово-економічна діяльність Фермерського господарства «АНЮТКА» Роменського району Сумської області.

При дослідженні організації та порядку формування та внутрішнього контролю показників Звіту про фінансовий стан у фермерському господарстві

застосовувалися такі прийоми: вибіркове спостереження, комплексні і тематичні перевірки, порівняльний факторний аналіз, метод дедукції та індукції, оціночний метод, статистичні та аналітичні розрахунки та дослідження документів.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна даної кваліфікаційної роботи освітнього ступеня «магістр» полягає у теоретичному обґрунтуванні та запропонованих рекомендаціях щодо удосконалення порядку формування та організації внутрішнього контролю показників Звіту про фінансовий стан в умовах діяльності базового бізнес суб'єкта.

Наукову новизну кваліфікаційної роботи визначають такі головні її результати:

- ідентифіковано розбіжності щодо методики формування показників Звіту про фінансовий стан відповідно до НП(С)БО та МСФЗ, визначено переваги та недоліки;
- досліджено загальні принципи формування показників Звіту про фінансовий стан фермерського господарства;
- побудовано модель облікової політики фермерського господарства «Анютка», імплементація якої у діяльність досліджуваного бізнес суб'єкта сприятиме організації облікового процесу на більш високому рівні;
- шляхом імплементації відповідних стовпців (за 3 роки) у діючу форму звітності, удосконалено форму Балансу фермерського господарства «АНЮТКА» за формою № 1 – м.;
- запропоновано поетапне формування системи внутрішнього контролю в умовах окремого фермерського господарства, а також рекомендовано розподілити функції внутрішнього контролю між керівником і зовнішньою спеціалізованою організацією (косорсинг);
- досліджено застосування ризик-орієнтованого підходу, як одного з варіантів організації системи внутрішнього контролю. Запропоновано модель COSO, яка спроможна виступати в якості еталону при порівнянні та тестуванні бізнес суб'єктами власних систем внутрішнього контролю.

При написанні кваліфікаційної роботи основними інформаційними джерелами виступили: Закони України, положення та інструкції, інші нормативно-правові акти України, праці вітчизняних і зарубіжних вчених з питань бухгалтерського обліку, контролю і аудиту, матеріали конференцій з проблем бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю, оприлюднені статистичні дані, інша спеціальна література, статті в періодичних виданнях та дані звітності досліджуваного фермерського господарства, що стосуються питань формування та контролю показників Звіту про фінансовий стан.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки роботи доповідалися, обговорювалися і отримали позитивну оцінку на науково-практичних конференціях: «Формування та перспективи розвитку підприємницьких структур в рамках інтеграції до європейського простору»: Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Полтава 21 березня 2023 р.), II Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Стратегічні пріоритети розвитку бухгалтерського обліку, аудиту та оподаткування в умовах глобалізації» (м. Суми, 22 листопада 2023 р.)

Публікації. В ході дослідження опубліковано 2 тези доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи викладено на 87 сторінках. У роботі міститься 1 додаток. Список використаних джерел включає 40 найменувань на 5 сторінках. Дипломна робота містить 14 таблиць та 22 рисунки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА КОНТРОЛЮ ПОКАЗНИКІВ ЗВІТУ ПРО ФІНАНСОВИЙ СТАН ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

1.1 Загальні принципи формування показників Звіту про фінансовий стан

Термін «баланс» (Звіт про фінансовий стан) походить від латинського слова «bilanx» — ваги з двома шальками, урівноваження, рівновага.

Баланс в якості однієї з центральних економічних категорій застосовується в економічному житті з досить давніх часів. Матеріальні баланси знайшли широке використання у Стародавньому Китаї для сприяння забезпеченню належного контролю за наявністю, рухом та збереженням цінностей окремого господарюючого суб'єкта. У Стародавній Греції формували баланси окремих господарств та звіти про фінансовий стан кредитних установ. У Стародавньому Римі побудова балансу на державному рівні являлась необхідною для реалізації ефективного управління та контролю. Тобто в межах Стародавньому Світу баланс (Звіт про фінансовий стан) застосовувався в якості системи показників, що представляла кількісне співвідношення двох сторін або елементів будь якої діяльності (вхідних і вихідних грошових потоків, доходів та видатків країни), при цьому використання балансу в процедурах обліку ще не здійснювалось.

Періодом появи бухгалтерського балансу рахують середину XIV століття, і дотримуються версії, що виникнення подвійної бухгалтерії уособлено з Л. Пачолі та його відомим Трактатом «Про рахунки та записи».

Метою облікового супроводження, формування показників форм фінансової звітності (в т.ч. Звіту про фінансовий стан) виступає надання різним групам стейкхолдерів для ухвалення обґрунтованих рішень повної, правдивої та неупередженої інформації щодо фінансового стану та результатів функціонування

фермерського господарства. Стрімкі темпи інтеграції України до Європейського Союзу спонукають, безумовно актуалізують потребу у переході на міжнародні стандарти фінансової звітності та зумовлені потребою у виконанні наявних договірних зобов'язань [20].

Для організації якісного облікового супроводження, формування показників звітних форм, здійснення аналізу, забезпечення можливості ухвалення якісних управлінських рішень для сприяння підвищенню ефективності роботи бізнес суб'єкта, потрібно чітко трактувати сутність поняття «фінансовий стан» та окремих елементів, що його характеризують. Здійснений аналіз визначення сутності поняття «Звіт про фінансовий стан (баланс)», дає підстави вважати відповідну проблематику актуальною для проведення подальших досліджень.

В економічній літературі виокремлюються науковці, які підтримують ідею щодо тлумачення балансу (Звіту про фінансовий стан) або як елемента методу бухгалтерського обліку (Н.В. Дембінський, В.Г. Швець, П.Я. Хомін та ін.), чи у якості документу, який містить інформацію про фінансові результати господарюючого суб'єкта (Л.В. Чижевська, В.В. Сопко, Кяран Уолш та ін.) (рисунок 1.1).

Детальний аналіз змістовного наповнення балансу, дозволив виокремити загальні підходи до його побудови та наявні окремі його елементи. Баланс містить заголовок та основні його елементи — класи та підкласи. У заголовку наводиться:

- назва господарюючого суб'єкта, його організаційно правова форма та місце розташування;
- назва звітної форми;
- дата, на яку сформовано звіт;
- валюта, в якій сформовано звіт та рівень її точності.

За формою бухгалтерський баланс представляє собою таблицю, у лівій частині якої представлено склад і розміщення господарських засобів і яка носить назву «актив», а у правій частині, що називається «пасив», відображають джерела утворення господарських засобів (з латинської у перекладі слово «актив» означає діяти, дійовий, діяльність; слово «пасив» — бездіяльний, утриманий).

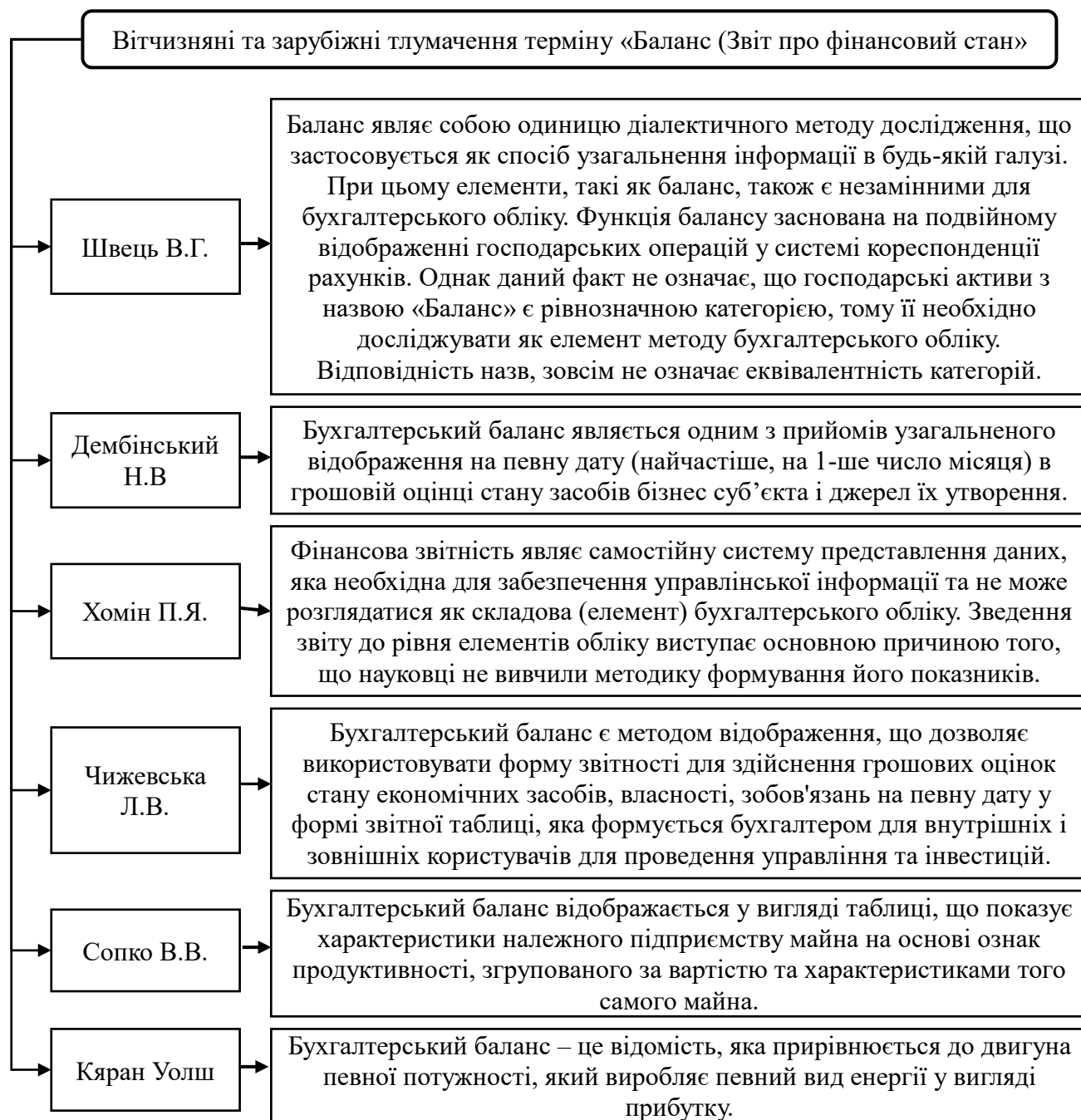

Рисунок 1.1 – Вітчизняні та зарубіжні тлумачення терміну «баланс»

Джерело: узагальнено автором

Слова «актив» і «пасив» символізують відповідні сторони Звіту про фінансовий стан. Це так звана горизонтальна форма побудови балансу, характерна, як правило, для Італії, Німеччини, України. В США, Англії застосовують вертикальну форму побудови балансу: спочатку наводять склад активу, а потім — пасиву. Загальні підсумки (валюта балансу) активу та пасиву балансу мають бути завжди рівними між собою. Це є обов'язковою умовою правильності його

побудови. У цьому полягає балансове рівняння. Рівність підсумків активу і пасиву балансу обумовлюється тим, що в обох його частинах представлено у вартісній оцінці ті ж самі господарські засоби, але класифіковані за різними ознаками:

- ✓ в активі — за складом і розміщенням;
- ✓ у пасиві — за джерела ми їх формування.

Кожна група господарських засобів, представлених в активі, має належне джерело їх формування, представлене в пасиві балансу. Відсутність рівності сумового відображення активу та пасиву балансу вказує на наявність помилок, які могли мати місце при його формуванні.

Згідно Міжнародного стандарту фінансової звітності для малих та середніх підприємств, має надаватись повний комплект фінансових звітів (також, включаючи порівняльну інформацію) принаймні щорічно. За умов зміни звітного періоду та надання форм фінансової звітності за період відмінний (коротший чи довший) року фермерське господарство має представити таку інформацію: факт, причину використання іншого звітного періоду, та акцентувати увагу на тому факті, що наведена у фінансових звітах (в т. ч. примітках) порівняльна інформація не являється зіставною у повній мірі.

Класифікація та представлення статей фінансових звітів мають зберігатися від одного до іншого звітного періоду, у випадку, коли інше подання або інша класифікація будуть доречнішими, враховуючи критерії визначені обраною до застосування обліковою політикою, або чинна законодавчо-нормативна база не вимагає змін.

У випадку зміни подання або класифікації звітних статей, бізнес суб'єкт (в т.ч. фермерське господарство) повинен видозмінити класифікацію порівняльних сум. При проведенні їх перекласифікації, потрібно розкрити інформацію: причину та характер, суму кожної окремої статті або класу статей, класифікація котрих змінюється.

Фермерське господарство повинне включати порівняльну інформацію до інформації описового (пояснювального) характеру, у випадку, коли вона містить доречність для розуміння даних фінансових звітів поточного (та попереднього

порівняльного) періоду. Бізнес суб'єкт має відображати кожний суттєвий клас таких статей у фінансових звітах окремо (крім випадку, коли вони являються несуттєвими).

Суттєвими прийнято вважати пропуски або викривлення статей, за умов, коли вони, окремо чи разом, можуть здійснювати вплив на процес ухвалення організаційно-фінансово-економічних рішень користувачами на підставі даних відображених у фінансових звітах. Суттєвість залежить, безпосередньо, від розміру, характеру викривлення чи пропуску, відповідний висновок надається за конкретно визначених обставин [17].

1.2 Нормативно- правове забезпечення формування показників Звіту про фінансовий стан

Діюче нормативно-правове забезпечення на достатньо високому рівні регламентує порядок відображення фінансового стану окремого господарюючого суб'єкта. До основних нормативно-правових документів, які висвітлюють дану обліково-звітну компоненту потрібно віднести: Податковий кодекс України, Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Міжнародні стандарти фінансової звітності, Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, Концептуальні основи складання та подання фінансових звітів та інші.

В умовах сьогодення, господарюючі суб'єкти при формуванні показників та поданні фінансової звітності використовують нормативний документ, а саме Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».

Суб'єкти малого підприємництва (в т.ч. фермерські господарства) застосовують скорочені форми фінансових звітів, порядок формування яких регламентується Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність». В Україні відповідна база будувалася за останні два десятиліття під впливом різноманітних факторів: політика, економіка, інтеграція,

суспільство, пандемія COVID 19, дія військового стану, при цьому вона постійно трансформувалась.

Імплементовано законодавство, мета якого полягає у сприянні забезпеченню нагляду за організацією та веденням бухгалтерського облікового супроводження та за господарсько-правовими відносинами між господарюючими суб'єктами, різноманітними організаціями та державою. Відповідно, дослідження нормативно-правової бази обліку таких компонент як активи, власний капітал та зобов'язання окремого бізнес суб'єкта виступає одним із пріоритетних завдань.

Українську систему регулювання бухгалтерського обліку відображено на рисунку 1.2.

Нормативно-правове регулювання організації бухгалтерського обліку	
→ I рівень	Конституція України
→ II рівень	Закони та інші діючі підзаконні нормативні акти
→ III рівень	Положення з бухгалтерського обліку та інші нормативні акти, ухвалені центральними органами спеціальної компетенції (Міністерством фінансів України, Держкомстатом України тощо)
→ IV рівень	Розроблені та затверджені пропозиції відносно методики організації та ведення бухгалтерського обліку з урахуванням особливостей та вимог окремих видів діяльності
→ V рівень	Робочі документи з питань організації, ведення облікового супроводження та порядку застосування облікової політики приймаються власником бізнес суб'єкта відповідно до чинних нормативних документів, розроблених та затверджених відповідним уповноваженим державним органом

Рисунок 1.2 – Система нормативно-правового регулювання організації бухгалтерського обліку в Україні

Джерело: узагальнено автором

Особливі умови періоду становлення ринкових відносин були втілені при формуванні міжнародно-правових норм, у Податковому кодексі України, національних положеннях бухгалтерського обліку, діючому українському законодавстві та інших належних нормативних актах, які описують методику формування звітів про фінансовий стан (балансів). Основні розбіжності відносно

методики формування показників звіту про фінансовий стан (балансу) відповідно до НП(С)БО та МСФЗ представлено на рисунку 1.3.

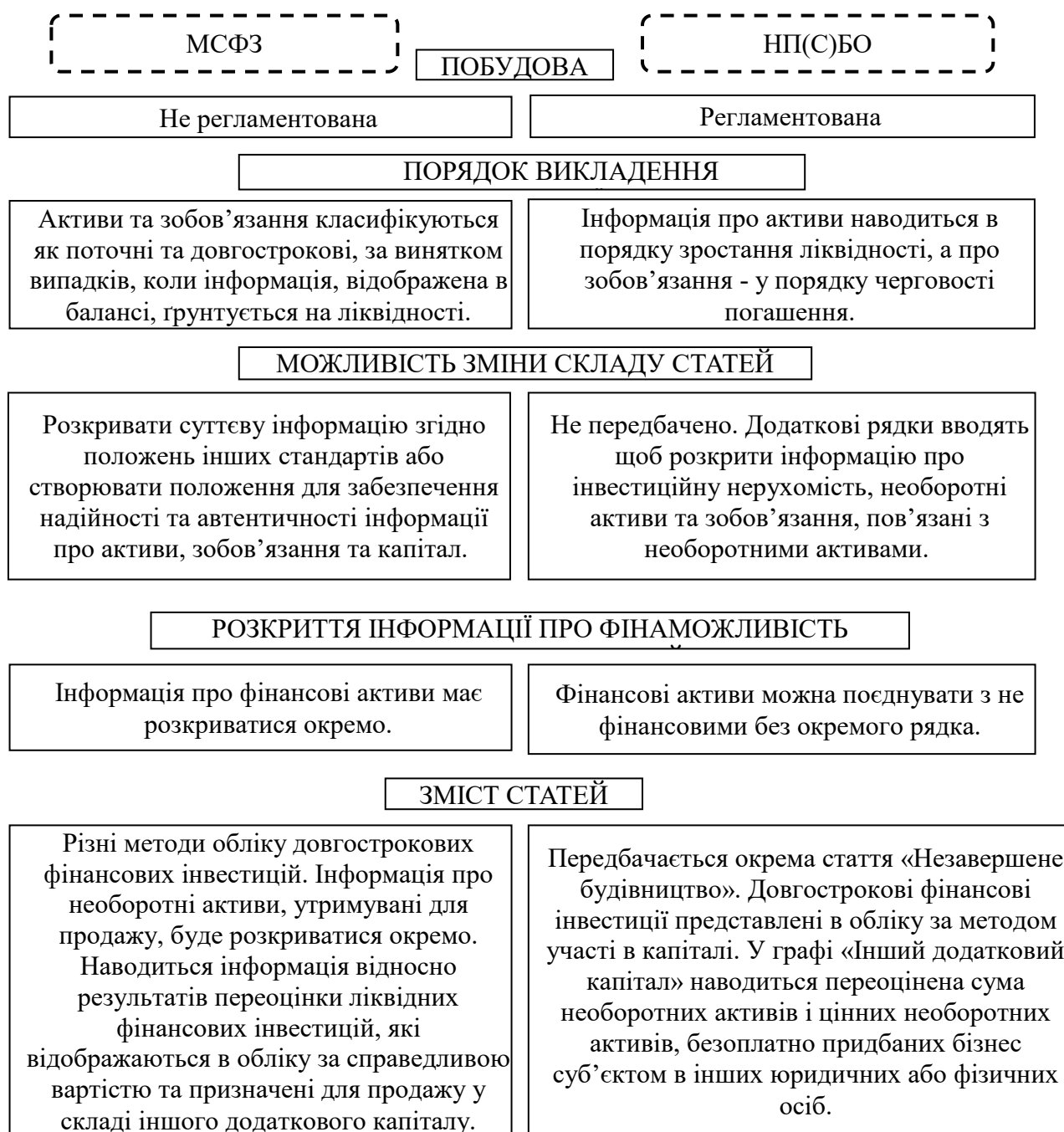

Рисунок 1.3 – Розбіжності щодо методики формування показників балансу відповідно до НП(С)БО та МСФЗ

Джерело: побудовано автором на основі [14,23]

Українське законодавство, яке регламентує бухгалтерський облік та фінансову звітність наголошує, що НП(С)БО ґрунтуються на МСБО, іншими

словами не повинні суперечити міжнародним стандартам. Це означає, що кожен діючий НП(С)БО відповідає конкретним МСФЗ чи МСБО, окрім НП(С)БО 16 «Витрати», який не має аналогу серед діючих МСБО.

Доречно визнати, що нормативно-правова база формування та складання показників Звіту про фінансовий стан (балансу) є досить великою. Щоб звітність була правильно сформована, слід впорядкувати інформаційну, економічну наповненість активів, пасивів та господарських процесів, які знаходять належне відображення в обліку.

Відповідно, в ході дослідження, можемо зробити висновок, що законодавчі положення щодо методу загального формування показників Звіту про фінансовий стан (балансу) сприяють забезпеченню збалансованості інформації, в якій були введені науково-обґрунтовані методи обробки та розкриття інформації для якісного задоволення потреб зовнішніх стейкхолдерів, але існує ряд проблем, котрі вимагають подальшого розгляду та усунення.

1.3 Організаційно-методичні особливості формування та контролю показників Звіту про фінансовий стан

У відповідності до чинного законодавства України, всі бізнес суб'єкти, органи державної та місцевої влади, інші організації та установи повинні на підставі бухгалтерських облікових даних формувати та подавати фінансову звітність. Дана потреба обумовлена тим, що користувачі (стейкхолдери) фінансової звітності вимагають систематизованої інформації щодо діяльності господарюючого суб'єкта. Економічні рішення, які ухвалюють користувачі фінансових звітів, потребують оцінки здатності бізнес суб'єкта генерувати грошові кошти та їх еквіваленти.

Стейкхолдери мають можливість краще оцінювати фінансово-економічний стан суб'єкта господарювання, якщо у їх розпорядженні перебуває узагальнена та систематизована інформаційна компонента у вигляді фінансової звітності.

Інформацію щодо фінансового стану узагальнює бухгалтерський баланс, на базі статей якого деталізується, характеризується фінансово-господарська діяльність досліджуваного підприємства. Відповідно, центральною компонентою фінансової звітності як основи інформаційного забезпечення виступає Звіт про фінансовий стан (бухгалтерський баланс), застосування якого на належному рівні уможлиблює обґрунтування та ухвалення управлінських рішень.

На підставі даних бухгалтерського балансу керівники отримують уявлення про те, яке місце посідає бізнес суб'єкт у системі аналогічних підприємств, правильність (або не правильність) визначеного стратегічного курсу, порівняння індикаторів ефективності використання наявних ресурсів і ухвалення різноманітних рішень щодо управління господарюючим суб'єктом.

Кожне фермерське господарство має чітко ідентифікувати окремий сформований фінансовий звіт та примітки до нього, вирізняти їх серед іншої інформації наданої в тому ж документі. Для якісного розуміння представленої інформації, бізнес суб'єкт повинен врахувати та відобразити такі дані:

- ✓ назва та, за наявності, будь-які її зміни чи трансформації з кінця попереднього періоду за який проводилось звітування;
- ✓ охоплення фінансовими звітами одного господарюючого суб'єкта або групи;
- ✓ дата закінчення періоду, за який проводиться звітування, або періоду, охопленого звітністю;
- ✓ валюту подання звітних форм;
- ✓ рівень застосованого округлювання, який було використано при представленні сум у формах фінансової звітності;
- ✓ опис у примітках юридичної адреси, країни реєстрації, організаційно-правової форми, адреси зареєстрованого офісу (або основного місця функціонування), опис характеру діяльності господарюючого суб'єкта та основних видів діяльності, що він провадить.

Відомості щодо структури капіталу являються корисними при прогнозуванні майбутніх потреб у короткострокових чи довгострокових позиках, при здійсненні

розподілу очікуваних прибутків та грошових потоків серед власників господарюючих суб'єктів, а також при оцінці ймовірності залучення фінансових потоків у майбутньому. Наявна інформація щодо ліквідності та платоспроможності бізнес суб'єкта є корисною при прогнозуванні спроможності досліджуваного підприємства вчасно виконувати власні фінансові зобов'язання. Ліквідність вказує на наявність грошових коштів у найближчому майбутньому після виконання наявних фінансових зобов'язань даного періоду. Присутність грошових коштів упродовж більшого часового періоду для вчасного погашення фінансових зобов'язань свідчить про платоспроможність господарюючого суб'єкта.

Баланс виступає реальним, дієвим засобом комунікації, завдяки якому:

- керівник формує уявлення про те, яке місце посідає власний господарюючий суб'єкт у системі аналогічних показників підприємств, порівняльних характеристиках його діяльності, ухвалює відповідні управлінські рішення;

- аудитори отримують інформаційне наповнення (підказку) для затвердження правильного рішення у процесі здійснення аудиту, планування власної перевірки, ідентифікації слабких місць у системі облікового супроводження діяльності, а також виявлення помилок у формах зовнішній звітності замовника;

- аналітики визначаються з напрямками фінансового аналізу. Балансове інформаційне узагальнення дозволяє оцінити фінансово-майновий стан господарюючого суб'єкта завдяки подвійному групуванню об'єктів бухгалтерського спостереження: за роллю в процесі функціонування бізнес суб'єкта та за джерелами його майна.

Звіт про фінансовий стан (баланс) має дві частини — актив і пасив. Узагальнена структура бухгалтерського балансу відображена на рисунку 1.4.

Окремими елементами балансу виступають активи, зобов'язання та власний капітал. У результаті можемо визначити основне балансове рівняння, суть якого полягає в тому, що вартість активів окремого бізнес суб'єкта дорівнює сумі його зобов'язань та власного капіталу. В активі балансу господарюючих суб'єктів України майно представлено з урахуванням ступеня ліквідності. На початку

розміщені найменш ліквідні статті, а легко реалізовані активи — представлені наприкінці балансу.

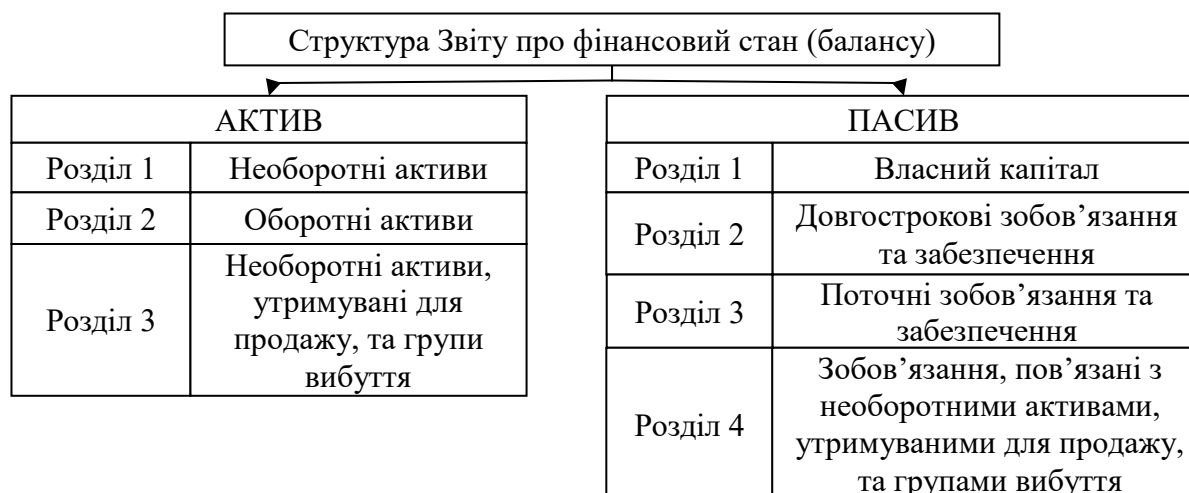

Рисунок 1.4 – Чинна структура Звіту про фінансовий стан

Джерело: побудовано автором на підставі [23]

У діючій на сьогодні формі Звіту про фінансовий стан (балансу) групування балансових статей активу представлено трьома розділами: необоротні активи, оборотні активи, необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття.

Пасив Звіту про фінансовий стан (балансу) деталізує наявність власного капіталу та зобов'язань як довгострокового, так і короткострокового характеру. Розкладання правої частини бухгалтерського балансу на дві компоненти в зазначеній послідовності носить глибокий економічний зміст. За умов ліквідації господарюючого суб'єкта через банкрутство (неплатоспроможність) діюче законодавство передбачає, в першу чергу, задоволення зобов'язань кредиторів у суворо визначеній черговості. Слід врахувати, що вимоги кредиторів кожної окремої черги підлягають задоволенню виключно після повного погашення існуючих зобов'язань перед кредиторами попередньої черги. Інвестори ж на вкладений капітал отримують тільки ту частку, яка залишається після здійснення платежів по наявних зобов'язаннях.

Дані умови дозволяють ідентифікувати чотири розділи пасиву Звіту про фінансовий стан (балансу): власний капітал, довгострокові зобов'язання і

забезпечення, поточні зобов'язання і забезпечення, зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття [26].

Форма сучасного Звіту про фінансовий стан сформована за принципом балансу — нетто, в якому нематеріальні активи та основні засоби наводяться за залишковою вартістю.

Зміст та структура даної форми фінансової звітності змінюються залежно від форм власності, розміру, рівня продуктивних сил і розвитку виробничих відносин у суспільстві. Господарські засоби та джерела їх походження, як уже зазначалося, групуються в Звіті про фінансовий стан в розрізі однорідних груп — статей балансу. До кожної окремої балансової статті відносять однакові за економічним змістом засоби суб'єкта господарювання чи джерела їх формування.

Статті Звіту про фінансовий стан мають загальну назву, окремий цифровий код, їх відображають окремими сумами. Балансові статті поділяють на активні (ті, що представлені в активі балансу) та пасивні (перебувають в пасиві балансу). Статті активу балансу описують та характеризують господарські засоби: нематеріальні активи, основні засоби, біологічні активи, запаси, грошові кошти, дебіторську заборгованість тощо. Статті пасиву завжди інформують про джерела власних і залучених коштів: зареєстрований капітал, капітал в дооцінках, додатковий капітал, резервний капітал, прибуток, кредити банків, розрахунки з постачальниками, інша кредиторська заборгованість тощо.

Балансові статті поділяються на однойменні та комплексні. Однойменні статті представляють стан якогось одного виду наявних господарських засобів чи джерел їх формування. Комплексні статті показують стан кількох видів наявних господарських засобів чи джерел їх походження.

Ми поділяємо думку сучасних науковців, що відсутність даних щодо первинної вартості наявної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги та суми розрахованого резерву сумнівних боргів виступають недоліком при формуванні сучасної форми Звіту про фінансовий стан, оскільки наслідком подібної трансформації являється те, що у користувачів даної звітної

форми відсутня можливість реальної оцінки стану платоспроможної дисципліни дебіторів суб'єкта господарювання.

Дискусійною трансформацією структури балансу виступає віднесення у повному обсязі витрат майбутніх періодів до складу оборотних активів підприємства, та відображення у складі поточних зобов'язань усього розміру доходів майбутніх періодів.

Особливості заповнення та порядок розшифровки кодів, представлених на титульній сторінці Звіту про фінансовий стан окремого бізнес суб'єкта відображено на рисунку 1.5.

Рисунок 1.5 – Особливості заповнення та порядок розшифровки кодів, представлених на титульній сторінці Звіту про фінансовий стан окремого бізнес суб'єкта

Джерело: узагальнено автором

Звіт про фінансовий стан (баланс) — це фіксування на певну дату активів і пасивів, які формуються з окремих статей, а також рівність наявних активів і пасивів підприємства у грошовій оцінці. Баланс як одна із центральних фінансово-економічних категорій застосовується в економічному житті ще з давніх часів. Вже за часів сучасної України, зміни в структурі Балансу проводились декілька разів. Останні трансформації відбулись у 2013 році, в результаті запровадження в дію НП(С)БО 1, фінансова звітність зазнала певних змін, пов'язаних з переходом України на Міжнародні стандарти фінансової звітності [26].

Бухгалтерський баланс виступає не тільки складовою компонентою методу бухгалтерського обліку, а й його окремим елементом; він є найвагомішим бухгалтерським документом та значущим джерелом інформації для планування, ухвалення управлінських рішень, процесу організації виробництва, здійснення аналізу та проведення контролю.

При використанні простої та спрощеної форм бухгалтерського обліку і звітності фермерське господарство має формувати та подавати тільки дві звітні компоненти фінансової звітності: спрощені «Баланс» (ф. № 1-м) та «Звіт про фінансові результати» (ф. № 2-м). Дані форми фінансової звітності бізнес суб'єкти формують на підставі Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність» [24].

Значні полегшення бухгалтерської праці у фермерських господарствах вносить застосування комп'ютерної техніки та сучасного бухгалтерського програмного забезпечення, отже основним шляхом вдосконалення облікового супроводження діяльності у фермерських господарствах слід вважати його автоматизацію зі створенням автоматизованого робочого місця бухгалтера (особи, відповідальної за ведення бухгалтерського обліку та формування показників фінансової звітності). Запровадження автоматизованих систем значно спростить роботу з обліковими даними, але на сьогодні, на нашу думку, не кожне фермерське господарство, (особливо мале), може дозволити собі імплементацію подібної системи.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТА КОНТРОЛЮ ПОКАЗНИКІВ ЗВІТУ ПРО ФІНАНСОВИЙ СТАН ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА «АНЮТКА»

2.1 Організаційно – економічна характеристика діяльності досліджуваного господарюючого суб'єкта

Фермерське господарство «АНЮТКА» провадить свою діяльність у Роменському районі Сумської області. Зареєстроване господарство 05.02.2001р. за адресою 42004, Сумська область, м. Ромни, другий провулок вул. Перемоги, будинок 14. Керівником ФГ «АНЮТКА» є Косенко Сергій Миколайович. Розмір зареєстрованого при створенні статутного капіталу складає 5000,00 грн.

Засновниками досліджуваної юридичної особи є:

Кулага Ганна Іванівна (розмір внеску до статутного фонду: 4000,00 грн., частка (%): 80,00%);

Мушулов Олександр Павлович (розмір внеску до статутного фонду: 1000,00 грн., частка (%): 20,00%).

ФГ «АНЮТКА» провадить власну господарську діяльність на підставу Статуту фермерського господарства затвердженого Рішенням Загальних Зборів членів фермерського господарства. Відповідно до КВЕД, досліджуване фермерське господарство здійснює діяльність у таких напрямках:

основний: 01.11 Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур.

Інші:

01.13 Вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів;

01.61 Допоміжна діяльність у рослинництві;

47.11 Роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах переважно продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами;

47.89 Роздрібна торгівля з лотків і на ринках іншими товарами;

46.90 Неспеціалізована оптова торгівля.

Уповноваженою особою фермерського господарства «АНЮТКА», якому надано право щодо розпорядження рахунками, підпису документів є керівник господарюючого суб'єкта Косенко Сергій Миколайович. Для здійснення господарської діяльності ФГ «АНЮТКА» у своєму землекористуванні має земельні ділянки сільськогосподарського призначення. Землі розташовані в межах Роменської об'єднаної територіальної громади.

Для здійснення аналізу показників фінансово-господарської діяльності базового фермерського господарства, нами було використано дані та проаналізовано окремі форми фінансової та податкової звітності (додаток А).

На основі показників звіту про фінансовий стан фермерського господарства «АНЮТКА», нами ідентифіковано структуру, вартість, динаміку наявних активів господарюючого суб'єкта та джерел їх формування. В таблиці 2.1 представлено актив балансу, сформований на основі даних фінансової звітності досліджуваного фермерського господарства.

Таблиця 2.1 – Показники активу балансу ФГ «АНЮТКА» за 2020-2022 роки, тис. грн.

№ п/п	Компонент активу балансу	Роки досліджуваного періоду			Відхилення, тис. грн.	Темп приросту, %
		2020	2021	2022		
1	Розмір необоротних активів	1727,9	1538,0	1348,4	-379,5	-21,96
1.1	Балансова вартість основних засобів	1727,9	1538,0	1348,4	-379,5	-21,96
1.2	Первісна вартість основних засобів	1855,6	1856,1	1856,9	+1,3	0,07
1.3	Знос основних засобів	127,7	318,1	508,5	380,8	298,20
2	Розмір оборотних активів	816,0	890,9	2653,2	1837,2	225,15
2.1	Вартість запасів	117,3	742,2	2416,5	2299,2	1960,10
2.2	Сума дебіторської заборгованості	663,9	66,4	234,8	-429,1	-64,63
2.3	Сума грошових коштів	34,8	82,3	1,9	-32,9	-94,54
	Валюта балансу	2543,9	2428,9	4001,6	1457,7	57,30

Джерело: розраховано автором на підставі звітних даних досліджуваного фермерського господарства

Досліджуване фермерське господарство «АНЮТКА», на підставі НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність», формує фінансову звітність мікропідприємства у складі «Балансу» та «Звіту про фінансові результати». На підставі даних форм фінансової звітності, ми ознайомились з результатами фінансово-господарської діяльності досліджуваного господарства.

При дослідженні поточного фінансово-майнового стану було використано вертикальний та горизонтальний способи оцінки наявних показників балансу ФГ «АНЮТКА», та методи аналізу із застосуванням фінансових коефіцієнтів.

Підсумки вертикального аналізу Балансу базового суб'єкта господарювання, візуалізують той факт, що основні засоби утворюють 100% вартості необоротних активів. На кінець 2022 р. залишкова (балансова) вартість наявних основних засобів дорівнювала 1348,4 тис грн (первісна вартість 1856,9 тис. грн. (зросла на +1,3 тис. грн.)), що на 379,5 тис. грн. менше за базовий звітний період. Темп приросту зносу основних засобів, в межах досліджуваного періоду складає 298,20 %.

В структурі наявних оборотних активів найбільшу питому вагу мають запаси, яка зросла з 14 % у 2020 р. до 91 % у 2022 р., у складі майна вони займають 5% та 60 % відповідно.

В межах досліджуваного періоду, суттєво зменшилась сума грошових коштів наявних у господарстві на дату балансу: з 34,8 тис. грн. у 2020 році до 1,9 тис. грн. у 2022 році. Їх питома вага в структурі активів фермерського господарства склала 1,4 % та 0,05 % відповідно.

Говорячи за дебіторську заборгованість, за досліджуваний період дещо зменшилась її сума з 663,9 тис. грн. до 234,8 тис. грн., що також підтверджує факт зменшення комерційного кредитування покупців сільськогосподарської продукції базового фермерського господарства.

Подальше дослідження кваліфікаційної роботи буде спрямовано на розгляд та аналіз складу, динаміки змін джерел фінансування наявних активів, діяльності базового фермерського господарства «АНЮТКА» Роменського району Сумської області (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2 – Показники пасиву балансу ФГ «АНЮТКА» за 2020-2022 роки,
тис. грн.

№ п/п	Компонент пасиву балансу	Роки досліджуваного періоду			Відхилення, тис. грн.	Темп приросту, %
		2020	2021	2022		
1	Розмір власного капіталу	530,8	552,5	585,1	54,3	10,23
1.1	Статутний (складений) капітал	465,3	465,3	465,3	-	-
1.2	Сума нерозподіленого прибутку	65,5	87,2	119,8	54,3	82,90
2	Сума поточних зобов'язань і забезпечень	2013,1	1876,4	3416,5	1403,4	69,71
2.2	Сума поточної кредиторської заборгованості за товари, виконані роботи, надані послуги	2013,1	1051,1	731,9	-1281,2	-63,64
2.5	Сума інших поточних зобов'язань	-	825,3	2684,6	2684,6	-
	Валюта балансу	2543,9	2428,9	4001,6	1457,7	57,30

Джерело: розраховано автором на підставі звітних даних досліджуваного фермерського господарства

Аналіз показників пасиву балансу досліджуваного фермерського господарства, дає підстави зауважити, що власний капітал збільшився з 530,8 тис. грн. у 2020 р. до 585,1 тис. грн у 2022 році (або на 54,3 тис. грн). При цьому, його питома вага серед компонентів структури валюти балансу знизилась з 21 % у 2020 р. до 15 % у 2022 р. Наявності відповідної тенденції у 2020 – 2022 роках сприяло перевищення темпу приросту валюти балансу (57,3%) над темпом приросту власного капіталу (10,23%). За досліджуваний період, при незмінному розмірі статутного (складеного) капіталу (465,3 тис. грн.), спостерігається зростання нерозподіленого прибутку з 65,5 тис. грн. до 119,8 тис. грн. у 2022 р. (на 54,3 тис. грн.).

Позиковий капітал базового фермерського господарства представлений поточною кредиторською заборгованістю за товари, виконані роботи, надані послуги, яка в абсолютному вираженні зменшилась за аналізований період на 1281,2 тис. грн. (63,6 %) і на кінець 2022 року склала 731,9 тис. грн. та сумою інших поточних зобов'язань, яка зросла на 2684,6 тис. грн. відповідно. Частка позикового капіталу в структурі наявних пасивів зросла з 79,1 до 85,4 %, що вказує на суттєве зростання залежності фермерського господарства «АНЮТКА» від зовнішнього

фінансування його діяльності. Позитивним фактором роботи ФГ «АНЮТКА» виступає зростання валюти балансу на 1457,7 тис. грн. або на 53,7 %.

На основі показників звіту про фінансові результати дослідимо основні показники функціонування фермерського господарства «АНЮТКА», цифрове представлення яких відображено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 - Основні економічні показники фінансово-господарської діяльності ФГ «АНЮТКА» за 2020-2022 рр.

Компонент звіту про фінансові результати	Роки досліджуваного періоду			Відхилення (+/-) 2022р. від 2020р.
	2020	2021	2022	
Сума чистого доходу від реалізації продукції (робіт, послуг), тис. грн.	2785,0	1331,6	944,3	-1840,7
Сума інших доходів, тис. грн.	50,0	-	-	-50
Загальна сума отриманих доходів, тис. грн.	2835,0	1331,6	944,3	-1890,7
Собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг), тис. грн.	2577,6	762,0	513,1	-2064,5
Сума інших операційних витрат, тис. грн.	227,5	547,9	398,6	171,1
Загальна сума понесених витрат, тис. грн.	2805,1	1309,9	911,7	-1893,4
Сума чистого прибутку, тис. грн.	29,9	21,7	32,6	2,7
Рівень рентабельності (прибутковості), %	1,1	1,7	3,6	2,5

Джерело: розраховано автором на підставі звітних даних досліджуваного фермерського господарства

Аналіз значень найвагоміших фінансово-економічних показників функціонування досліджуваного бізнес-суб'єкта надає можливість сформулювати висновок, що в межах періоду дослідження, сума отриманого чистого доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) зменшилась на 1840,7 тис. грн. (66,1 %), паралельно, можемо спостерігати у 2020 році наявність інших доходів у сумі 50 тис.грн. та їх відсутність у наступних звітних періодах.

Враховуючи специфіку функціонування господарства, запровадження військового стану в Україні, одночасно у ФГ «АНЮТКА», за досліджуваний період, має місце тенденція до суттєвого зниження фактичної суми собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг) (на 2064,5 тис грн., або на 80,0 %).

Фактична сума інших операційних витрат, у 2022 році порівняно з 2020 роком збільшилась на 171,1 тис. грн. (72,5 %). Спостерігаємо той факт, що темпи зростання загальної суми понесених витрат (67,5 %), перевищували темпи зростання загальної суми отриманих доходів (66,7 %). Значення суми отриманого чистого прибутку у звітному році (2022 р.) у порівнянні з базисним (2020 р.) зросло з 29,9 тис. грн. до 32,6 тис. грн. (на 2,7 тис. грн., або на 9,1 %). Доречно відзначити, в якості позитивного фактору, діяльності ФГ «АНЮТКА» зростання рівня рентабельності (прибутковості) функціонування на 2,5 в.п.

Для сприяння отриманню позитивного фінансового результату, бізнес-суб'єкти повинні як найшвидше реагувати на поточні ринкові виклики. Отже, виробництво або реалізація одного виду продукції може бути витребуваним в одному році та не знайти належних пропозицій (покупців) в іншому.

Проведення оцінки майнового стану фермерського господарства уможливорює ідентифікацію абсолютних та відносних змін статей звіту про фінансовий стан за окремо досліджуваний часовий період, дослідити тенденції їх зміни та проаналізувати структуру наявних фінансових ресурсів досліджуваного господарюючого суб'єкта.

Проведено оцінку майнового стану ФГ «АНЮТКА» за допомогою коефіцієнтів відображено у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 - Оцінка майнового стану ФГ «АНЮТКА» за 2020-2022 рр.

№ п/п	Найменування показника	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення (+/-) 2022 р. від 2020р.
1	Загальна сума господарських засобів, що перебувають в розпорядженні фермерського господарства, тис. грн	2543,9	2428,9	4001,6	1457,7
2	Частка необоротних активів в наявних активах	0,68	0,63	0,34	-0,34
3	Частка основних засобів в наявних активах	0,68	0,63	0,34	-0,34
4	Частка основних засобів в наявних необоротних активах	1	1	1	-

Джерело: розраховано автором на підставі звітних даних досліджуваного фермерського господарства

Дані таблиці 2.4 дають підстави зазначити, що динаміка вартості наявного майна протягом досліджуваного періоду є позитивною, її розмір зріс на 1457, тис. грн. або 57 %. Окремо слід зазначити, що частка необоротних активів у досліджуваному фермерському господарстві (основних засобів, так як вони представляють всі наявні необоротні активи базового підприємства) в активах знизилась на 34%.

На підставі даних представленої вище таблиці дослідження майнового стану ФГ «АНЮТКА», доречно визнати, що вартість майна фермерського господарства впродовж аналізованого періоду носить варіативний характер, що вказує на те, що діяльність виробників сільськогосподарської продукції під час дії військового стану є складною та непередбачуваною.

Вагомим критерієм при дослідженні фінансового стану фермерського господарства виступають оцінка та аналіз його платоспроможності, або можливості господарства розраховуватися за власними довгостроковими зобов'язаннями. Вважають платоспроможним бізнес-суб'єкт, наявні активи якого переважають зовнішні зобов'язання. Беззаперечно важливим є аналіз ліквідності, адже якщо фермерське господарство має можливість щодо оплати власних строкових зобов'язань, то воно вважається ліквідним або ж має можливість перекрити наявні короткострокові зобов'язання, провівши реалізацію поточних активів. Аналіз показників ліквідності та платоспроможності ФГ «АНЮТКА» представлено у таблиці 2.5.

Частка оборотних активів в активах базового фермерського господарства звітного року у порівнянні із базисним зросла, на 34% та становить 66 %. Відповідно, значення коефіцієнту покриття (або загальної ліквідності) зросло на 0,37.

У 2022 р. порівняно 2020 р. році спостерігається зменшення значення показника швидкої ліквідності на 0,28 за рахунок зменшення сум наявної дебіторської заборгованості та грошових коштів. Значення коефіцієнту швидкої ліквідності низьке, через те, що значна частина власних грошових коштів фермерського господарства вкладена в запаси, у зв'язку з військовим станом, значна

кількість готової продукції не реалізована. Умови, за яких даний показник зменшується є явищем негативним.

Таблиця 2.5 - Оцінка ліквідності та платоспроможності ФГ «АНЮТКА» за 2020-2022 рр.

№ п/п	Показник	Нормативне значення	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення (+/-) 2022 р. від 2020р.
1	Значення коефіцієнту покриття (загальної ліквідності)	2,0-2,5	0,41	0,47	0,78	0,37
2	Значення коефіцієнту швидкої ліквідності	0,8-1,5	0,35	0,08	0,07	-0,28
3	Значення коефіцієнту абсолютної ліквідності	0,25-0,3	0,0173	0,0439	0,0006	-0,0167
4	Частка оборотних активів в активах фермерського господарства		0,32	0,37	0,66	0,34
5	Частка наявних виробничих запасів в оборотних активах		0,14	0,83	0,91	0,77

Джерело: розраховано автором на підставі звітних даних досліджуваного фермерського господарства

Значення коефіцієнту абсолютної ліквідності 2022 року акцентує увагу на тому факті, що на 0,0006 досліджуване фермерське господарство у змозі покрити негайно наявні власні зобов'язання за рахунок своїх грошових коштів. Цей показник у значній мірі нижче нормативного значення, що вказує на значний ризик банкрутства. Окремо слід зауважити, що коефіцієнти ліквідності візуалізують борги лише на дату складання балансу та не враховують їх сплату.

Зниження ліквідності ФГ «АНЮТКА» в динаміці вказує на погіршення ситуації з забезпеченістю ліквідними оборотними активами. За умов низької ліквідності наявних активів, може мати місце ризик потрапляння досліджуваного господарюючого суб'єкта в негативну фінансову ситуацію.

Фінансова стійкість бізнес-суб'єкта залежить від його фінансової структури що склалась: рівень залежності господарюючого суб'єкта від кредиторів та інвесторів. Вона відображає функціонування фермерського господарства в майбутньому. Під час реалізації процедури дослідження не можливо змоделювати ситуацію щодо покращення усіх коефіцієнтів, отже покращення одного з індикаторів спричинить погіршення іншого.

При розрахунку фінансової (ринкової) стійкості базового виробника сільськогосподарської продукції було використано показники, представлені в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 - Динаміка показників фінансової стійкості ФГ «АНЮТКА» за 2020-2022 рр.

№ п\п	Показник	Нормативне значення	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення (+/-) 2022 р. від 2020р.
1	Значення коефіцієнту фінансової незалежності (автономії)	0,5-0,8	0,21	0,23	0,15	-0,06
2	Значення коефіцієнту фінансової залежності	1,25-2,0	4,79	4,40	6,84	2,05
3	Значення коефіцієнту інвестування	>1,0	0,31	0,36	0,43	0,13
4	Значення коефіцієнту фінансової стійкості		0,26	0,29	0,17	-0,09

Джерело: розраховано автором на підставі звітних даних досліджуваного фермерського господарства

Здійснений розрахунок значення показника фінансової незалежності вказує на той факт, що ФГ «АНЮТКА» є не досить стійким та стабільним господарюючим суб'єктом. При цьому, спостерігається негативна тенденція відносно даного індикатора: незначне зменшення його значення в динаміці. На підставі проведених розрахунків, можемо зазначити, що цей показник зменшився на 0,06 та становить 0,15. Фактичне значення є нищим за 0,5, що дає підстави зазначити, що базове фермерське господарство має не достатню гнучкість у процесі використання власних коштів.

Значення показника фінансової залежності в межах останніх трьох років зросло на 2,05 та становить 6,84, що вказує на зростання фінансової залежності даного бізнес-суб'єкта. Значення коефіцієнта інвестування зросло на 0,13, що представляє собою негативне явище у розвитку досліджуваного фермерського господарства. Одночасно, дані представлені у таблиці відображають спад коефіцієнта фінансової стійкості на 0,09, що також являє собою негативний фактор.

Отже, одним із стратегічних завдань на перспективу ФГ «АНЮТКА», є оптимізація співвідношення власного та позикового капіталів, яке сприятиме досягненню найвищого рівня фінансової рентабельності та належний рівень фінансової стійкості.

Показники рентабельності ФГ «АНЮТКА» в межах досліджуваного періоду наведено в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 - Показники рентабельності ФГ «АНЮТКА» за 2020- 2022 рр.

№ п/п	Показник рентабельності	Нормативне значення	Формула розрахунку	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення 2022 р. від 2020р. (+/-)
1	Значення коефіцієнту рентабельності активів	>0, збільш.	Розмір прибутку від звичайної діяльності до оподаткування / Значення валюти балансу	0,012	0,009	0,008	-0,004
2	Значення коефіцієнту рентабельності власного капіталу	>0, збільш.	Розмір чистого прибутку / Суму власного капіталу	0,056	0,039	0,056	-0,001
3	Значення коефіцієнту рентабельності діяльності	>0, збільш.	Розмір чистого прибутку / Сума чистої виручки від реалізації	0,011	0,016	0,035	0,024

Джерело: розраховано автором на підставі звітних даних досліджуваного фермерського господарства

В умовах сьогодення, не існує визначених нормативних значень щодо рентабельності діяльності «мікро» фермерських господарств, у відповідності до яких здійснюють оцінку. В межах проведеного аналізу, зазвичай, у «мікро» господарюючих суб'єктів, ситуація вважається позитивною, при якій спостерігається тенденція щодо динамічного зростання даної групи показників за період, що досліджувався. У фермерському господарстві, що було обрано нами як базу дослідження, при виконанні кваліфікаційної роботи, спостерігається негативна тенденція щодо даної групи показників. За досліджуваний період (2020-2022 рр.) у ФГ «АНЮТКА» значення коефіцієнту рентабельності наявних активів, коефіцієнту рентабельності власного капіталу, зменшились на 0,004 та 0,001

відповідно, значення коефіцієнту рентабельності діяльності фермерського господарства зросло на 0,024.

За сучасних бізнес умов, існуючий перелік звітних показників, окремі їх компоненти інтерпретують різноманітні аспекти господарсько-фінансової діяльності не тільки за поточний звітний період, а й узагальнюють наявну інформацію, яка стосується попередніх звітних періодів, у разі потреби, розкривають облікову політику та її трансформації, що уможливорює ретроспективний аналіз функціонування ФГ «АНЮТКА». Якісно сформовані та відображені звітні показники, виступають підґрунтям не тільки для використання у поточному звітному періоді, але й для узагальнення перспективної прогностичної інформації на майбутнє.

Фермерське господарство «АНЮТКА» Роменського району виступає платником четвертої групи Єдиного податку, Податку на додану вартість, Єдиного соціального внеску.

2.2 Проведення підготовчих робіт перед складанням річної фінансової звітності та особливості функціонування системи внутрішнього контролю фермерського господарства

Згідно чинної методики облікового супроводження, діючого законодавства фінансовим звітним роком для бізнес суб'єктів в Україні, у тому числі фермерських господарств, являється календарний рік, котрий розпочинається 1 січня і закінчується 31 грудня (включно). Хоча, міжнародними стандартами фінансової звітності сільськогосподарським товаровиробникам дозволено змінювати дати фінансового звітного періоду. Він може тривати з 1 липня до 30 червня (включно). Фермерське господарство «АНЮТКА» має звітний фінансовий період в межах календарного року. Всі здійснені фінансово-господарські операції даного періоду повинні знайти відображення на рахунках бухгалтерського обліку, відповідних первинних документах, облікових регістрах, належно згруповані та в кінцевому

рахунку представлені у формах фінансової (статистичної, податкової, управлінської) звітності.

У практичній діяльності, бухгалтерами-практиками, процес формування показників фінансової звітності розподілено на певні етапи. Найбільш розширений комплекс підготовчих робіт проводиться перед складанням саме річної звітності(рисунок 2.1).

Рисунок 2.1 - Етапи формування показників фінансової звітності у ФГ «АНЮТКА»

Джерело: узагальнено автором

Згідно діючих принципів організації ведення бухгалтерського обліку та заповнення форм фінансової звітності, функціонування ФГ «АНЮТКА» поділено на періоди. Фінансова звітність базового фермерського господарства формується та надається у відповідності до НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність» у вигляді

фінансової звітності мікропідприємства, що включає в себе «Баланс» та «Звіт про фінансові результати».

Основні етапи підготовки, складання, подання фінансової звітності та послідовність здійснення відповідних робіт у ФГ «АНЮТКА» відображено на рисунку 2.2.

Рисунок 2.2 - Основні етапи підготовки фінансової звітності у досліджуваному фермерському господарстві «АНЮТКА»

Джерело: сформовано автором

В межах першого етапу, перед формуванням показників річної фінансової звітності, співробітник досліджуваного фермерського господарства, який відповідає за облікове супроводження його діяльності, опрацьовує оновлені законодавчі акти, зміни і доповнення до них, які безпосередньо стосуються формування та подання звітних форм фінансової звітності.

Перед складанням форм річного фінансового звіту (в т.ч. Звіту про фінансовий стан) у ФГ «АНЮТКА» в обов'язковому порядку здійснюється повна інвентаризація власних грошових коштів, основних засобів, запасів, стану розрахунків (як з дебіторами так і кредиторами) з наступним представленням результатів її проведення в бухгалтерському обліку базового підприємства.

Інвентаризація наявних активів і зобов'язань бізнес суб'єкта сприяє:

- визначенню фактичної наявності, фізичного стану активів та перевірку повноти, обґрунтованості відображення зобов'язань, витрат майбутніх періодів та інше;
- виявленню надлишків або нестач активів шляхом порівняння (зіставлення) фактичної їх наявності з показниками відображеними у бухгалтерському обліку.

Інвентаризація уможливлює забезпечення достовірності облікових показників та звіту про фінансовий стан, звіту про фінансові результати базового бізнес суб'єкта. Періодичність здійснення, об'єкти інвентаризації на досліджуваному фермерському господарстві визначається керівником, за винятком випадків, коли її здійснення являється обов'язковим у відповідності до діючого законодавства.

Випадки, за наявності яких, у ФГ «АНЮТКА» обов'язково проводять інвентаризацію активів та зобов'язань відображено на рисунку 2.3.

Затвердженим Положенням про облікову політику, базового фермерського господарства визначено, що повну інвентаризацію активів і зобов'язань здійснюють у максимально наближені до формування показників річної фінансової звітності терміни (щорічно станом на п'ятнадцяте грудня). ФГ «АНЮТКА» процедуру планової інвентаризації реалізує у заздалегідь передбачені терміни,

відповідно до плану затвердженого керівником. Слід зазначити, що матеріально відповідальна особа, підзвітні цінності якої будуть інвентаризуватись, попереджається попередньо щодо термінів її здійснення.

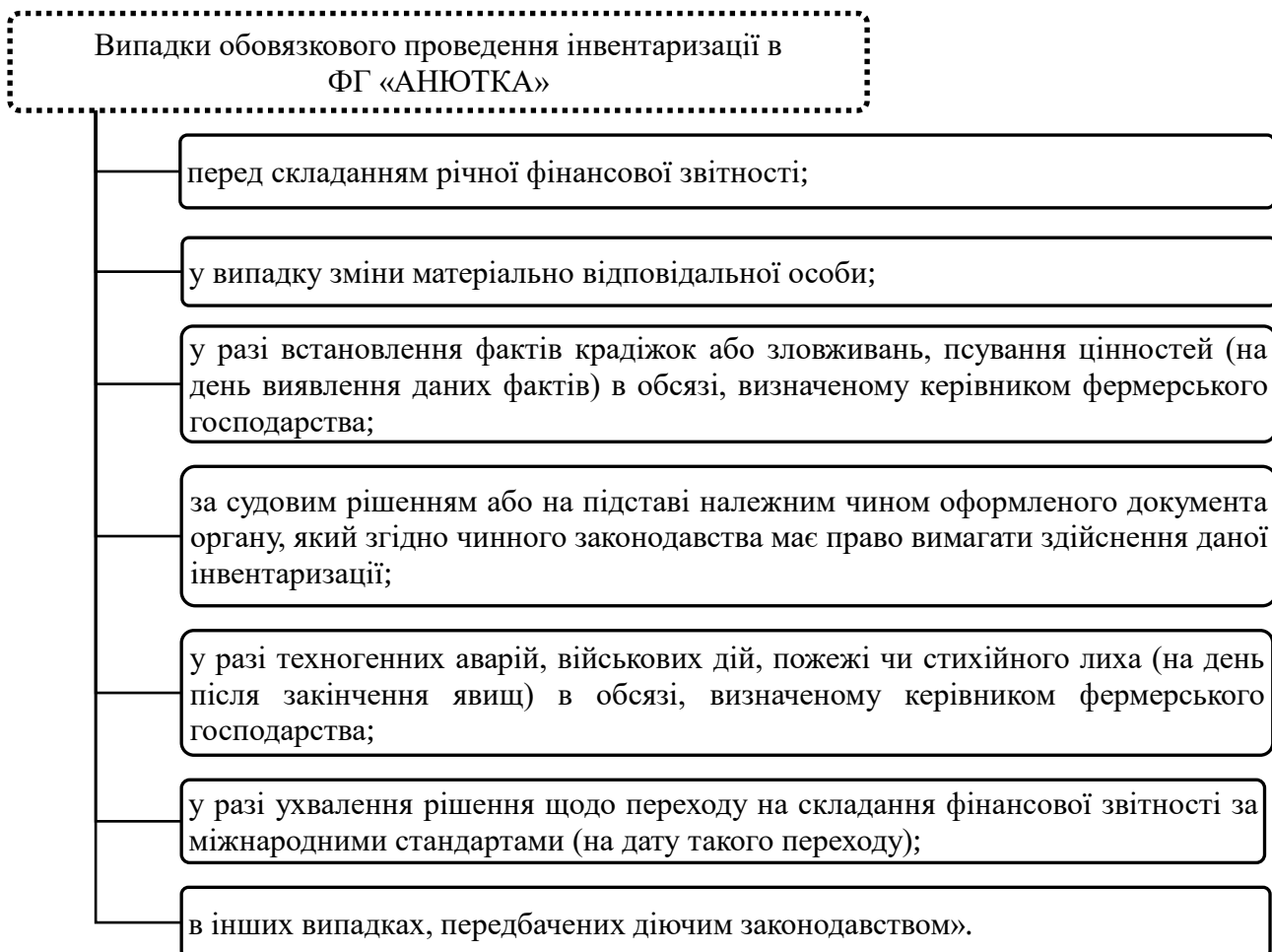

Рисунок 2.3 - Випадки, за наявності яких, у ФГ «АНЮТКА» обов'язково проводять інвентаризацію активів та зобов'язань

Джерело: узагальнено автором на основі [28]

Для здійснення інвентаризаційної роботи у фермерському господарстві окремим розпорядчим документом керівника бізнес суб'єкта утворено постійно діючу інвентаризаційну комісію.

Повноваження даної комісії являється постійно діючими і формується вона на визначений термін (наприклад на календарний рік). Але можливий й інший підхід – безтерміновий: до моменту звільнення чи іншого вибуття з фермерського господарства когось із її членів.

У ФГ «АНЮТКА» процес проведення інвентаризації розпочинає керівник фермерського господарства шляхом видання належного наказу. У відповідному розпорядчому документі наводиться інформація щодо виду окремої (конкретної) інвентаризації, об'єкти (які безпосередньо будуть перевірені), терміни здійснення, (за винятком випадків, коли здійснення інвентаризації обов'язкове).

До повноважень комісії відносять: проведення інвентаризації активів у місцях їхнього зберігання та виробництва, разом з бухгалтером члени комісії беруть участь у визначенні та врегулюванні результатів інвентаризації, формування пропозицій щодо заліку виявлених нестач чи надлишків.

Метою здійснення інвентаризації являється потреба у визначенні не тільки факту фізичної наявності майна фермерського господарства, а й його поточного стану (придатність до використання, зношеність, тощо) з інформацією представленою в бухгалтерському обліку, врегулювання ідентифікованих інвентаризаційних різниць та відображення отриманих результатів інвентаризації в обліку та звітності базового бізнес суб'єкта.

В процесі інвентаризації проводиться фіксація не тільки фактичної наявності окремих груп активів та їх чітка відповідність даним обліку, а й проводиться контроль збереження, дотриманням уповноваженими особами умов зберігання та організації і ведення первинного облікового супроводження.

У ФГ «АНЮТКА» основи здійснення процесу інвентаризації, особливості його документального відображення регламентуються «Положенням про інвентаризацію активів та зобов'язань», затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 02 вересня 2014 року № 879 (зі змінами та доповненнями).

В базовому фермерському господарстві, відображення наявності, поточного стану та оцінки активів бізнес суб'єкта проводиться в інвентаризаційних описах.

Бухгалтером ФГ «АНЮТКА», після проведення інвентаризаційних процедур, можуть формуватися звіряльні відомості активів і зобов'язань, у яких повинні наводитись розбіжності між показниками бухгалтерського обліку та інвентаризаційних описів (у випадку наявності актів інвентаризації).

По виявлених розбіжностях між фактичною наявністю активів (зобов'язань) та значеннями відображеними у бухгалтерського обліку висновки, які були представлені у звіряльних відомостях, та сформовані обґрунтовані пропозиції щодо їх подальшого врегулювання, знаходять відображення у протоколі, який формується інвентаризаційною комісією після закінчення інвентаризаційного процесу та передається на розгляд з подальшим затвердженням керівнику базового фермерського господарства. У протоколі засідання інвентаризаційної комісії в ФГ «АНЮТКА» знаходять відображення інформація представлена на рисунку 2.4.

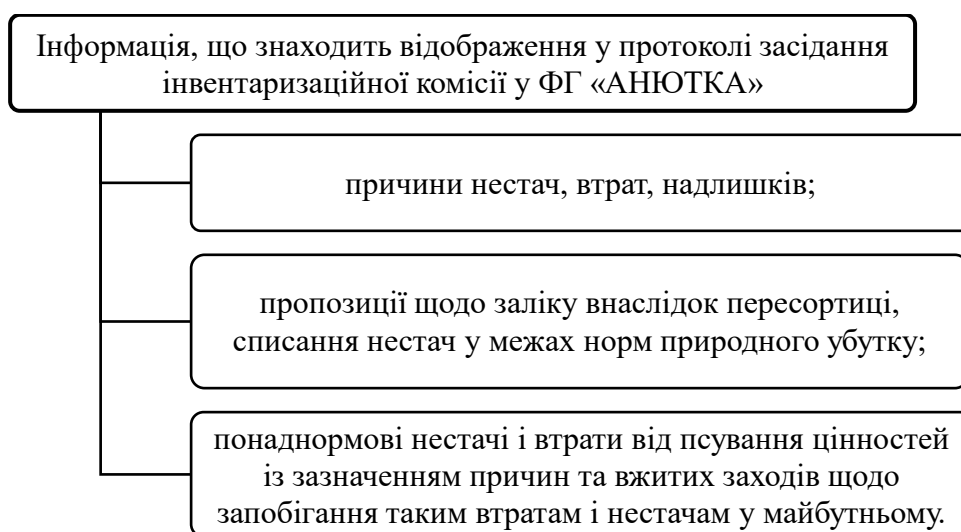

Рисунок 2.4 – Інформація, що знаходить відображення у протоколі засідання інвентаризаційної комісії у ФГ «АНЮТКА»

Джерело: узагальнено автором

Бізнес суб'єкти мають право вносити до протоколів іншу вагому інформацію, яка вважається суттєвою для ухвалення обґрунтованих рішень щодо фактичного визнання й проведення оцінки активів та зобов'язань та представлення належної інформації у фінансовій звітності фермерського господарства.

Протокол засідання діючої інвентаризаційної комісії затверджується керівником ФГ «АНЮТКА» на протязі п'яти робочих днів з моменту закінчення процедури інвентаризації.

Результати здійсненої інвентаризації, на основі затвердженого протоколу засідання інвентаризаційної комісії, представляють на рахунках, регістрах

бухгалтерському обліку та формах фінансовій звітності, того звітного періоду, в межах якого було закінчено процес інвентаризації. Фактичний приклад облікового відображення інвентаризаційного процесу запасів у ФГ «АНЮТКА» відображено у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8 – Облікове відображення інвентаризаційного процесу запасів у ФГ «АНЮТКА»

Зміст проведених господарських операцій	Дебет	Кредит
Оприбутковано надлишки запасів, які було виявлено у процесі інвентаризації	20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28	719
Відображено фактичну нестачу запасів у межах діючих норм природного убутку	947	20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28
Відображено фактичну нестачу запасів понад діючі норми природного убутку		
Відображено суми фактичної нестачі за балансом до ухвалення рішення щодо визначення конкретної винної особи	072	-
Нараховано суму податкового зобов'язання з ПДВ (пропорційно фактичній вартості запасів, відносно яких виявлено нестачу понад діючі норми природного убутку або щодо яких відповідні норми не визначено)	947	641
Визнано дохід у сумі розміру нестачі, яка підлягає відшкодуванню винною особою (з урахуванням суми ПДВ)	375	716
Списано з позабалансового бухгалтерського рахунку суми нестач, які по факту підлягають відшкодуванню	-	072
Отримано суму відшкодування винною особою (готівкою, на поточний розрахунковий рахунок) або через утримання із нарахованої заробітної плати	301, 311, 661	375

Джерело: систематизовано автором

Наступною складовою підготовчих робіт формування окремих компонент фінансової звітності (в т. ч. звіту про фінансовий стан) окремого бізнес суб'єкта являється дооцінка (уцінка) майна, що йому належить.

Фермерське господарство може здійснювати переоцінювання об'єкту основних засобів, у випадку, коли залишкова вартість даного активу суттєво різниться з його справедливою вартістю на дату формування звіту про фінансовий стан. За умов, коли проводиться переоцінка основного засобу, то, відповідно, на ту дату потрібно зробити переоцінку всіх об'єктів цієї групи основних засобів.

Переоцінка основних засобів відповідної групи, об'єкти якої вже підпали під переоцінку, надалі повинна здійснюватися з такою регулярністю, щоб забезпечити відповідність їх залишкової вартості на дату балансу поточній справедливій вартості.

При виникненні умов, за яких залишкова вартість активу у значній мірі відрізняється від його справедливої (ринкової) вартості на дату складання звіту про фінансовий стан, в базовому фермерському господарстві повинна здійснюватися переоцінка активів. Однак, доцільно зазначити, що за досліджуваний період у ФГ «АНЮТКА» дооцінка (чи уцінка) активів, що належать йому не проводилась.

Наступним кроком є узгодження доходів і витрат звітного періоду досліджуваного фермерського господарства, оскільки однією з поміж умов сприяння забезпеченню достовірності являється потреба у дотриманні облікового принципу відповідності доходів і витрат, які було понесено на отримання даних доходів.

Вкінці кожного звітного року базовий бізнес суб'єкт розподіляє загальновиробничі витрати, проводить розрахунок фактичної собівартості вирощеної (виробленої) ним сільськогосподарської продукції та проводить закриття рахунку 23. Послідовність закриття рахунків у виробників агропродукції, враховуючи специфіку виробництва, (наявність біологічних активів) суттєво відрізняється від інших галузей виробництва.

Для забезпечення можливості бухгалтерії ФГ «АНЮТКА» безпроблемного обчислення розміру фактичних витрат, які мали фактичну наявність при виробництві продукції аграрного виробництва (розмір собівартості), їм потрібно правильно провести розподіл витрат та закрити відповідні рахунки. Здійснення закриття рахунків та розподіл понесених витрат в базовому фермерському господарстві реалізують у відповідності до п. 6.2 Методрекомендацій № 132.

Передуючи закриттю періоду, в базовому фермерському господарстві, спочатку здійснюють такі операції:

- відображають процес нарахування заробітної плати працівникам господарства;

- перевіряють дотримання правильності нарахування податків та зборів;
- досліджують фактичні залишки на рахунках бухгалтерського обліку, безпосередню увагу акцентують на рахунка грошових коштів.

В бухгалтерській програмі, яка використовується у ФГ «АНЮТКА», операції по закриттю операційних рахунків здійснюються автоматично за допомогою передбаченої операції «Закриття рахунків».

У подальшому здійснюються записи в оборотно-сальдовій відомості (Головній книзі) по фермерському господарству, відбувається звірка даних оборотної відомості по синтетичних рахунках з інформацією по оборотних відомостях по аналітичних рахунках (обліковими реєстрами аналітичного обліку) (таблиця 2.9).

Таблиця 2.9 - Оборотно-сальдова відомість по рахунку 2311 (Поле 01. Номенклатурна група «Пшениця озима») ФГ «АНЮТКА» за 2022 р.

Обліковий рахунок	Сальдо по рахунку на початок звітного періоду		Обороти за поточний період		Сальдо на кінець періоду	
	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит
Номенклатурні групи						
Статті витрат «Рослинництво»						
2311			445 565,21	445 565,21		
поле 01			445 565,21	445 565,21		
Пшениця озима			445 565,21	445 565,21		
Разом			445 565,21	445 565,21		

Джерело: сформовано автором

У подальшому у досліджуваному фермерському господарстві проводять роблять закриття фінансових результатів.

Процедура формування фінансового результату та сукупного доходу окремого бізнес суб'єкта за умов діючого законодавства відображено на рисунку 2.5.

НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» визначає, що у Звіті про фінансові результати наводиться інформація про доходи, витрати, прибутки і збитки, інший сукупний дохід та сукупний дохід фермерського господарства за визначений звітний період. Інформація, для відображення у фінансовій звітності

має відповідати критеріям: бути дохідливою та зрозумілою її користувачам за умови, що вони володіють певними, достатніми знаннями та зацікавлені у здійсненні її сприйняття.

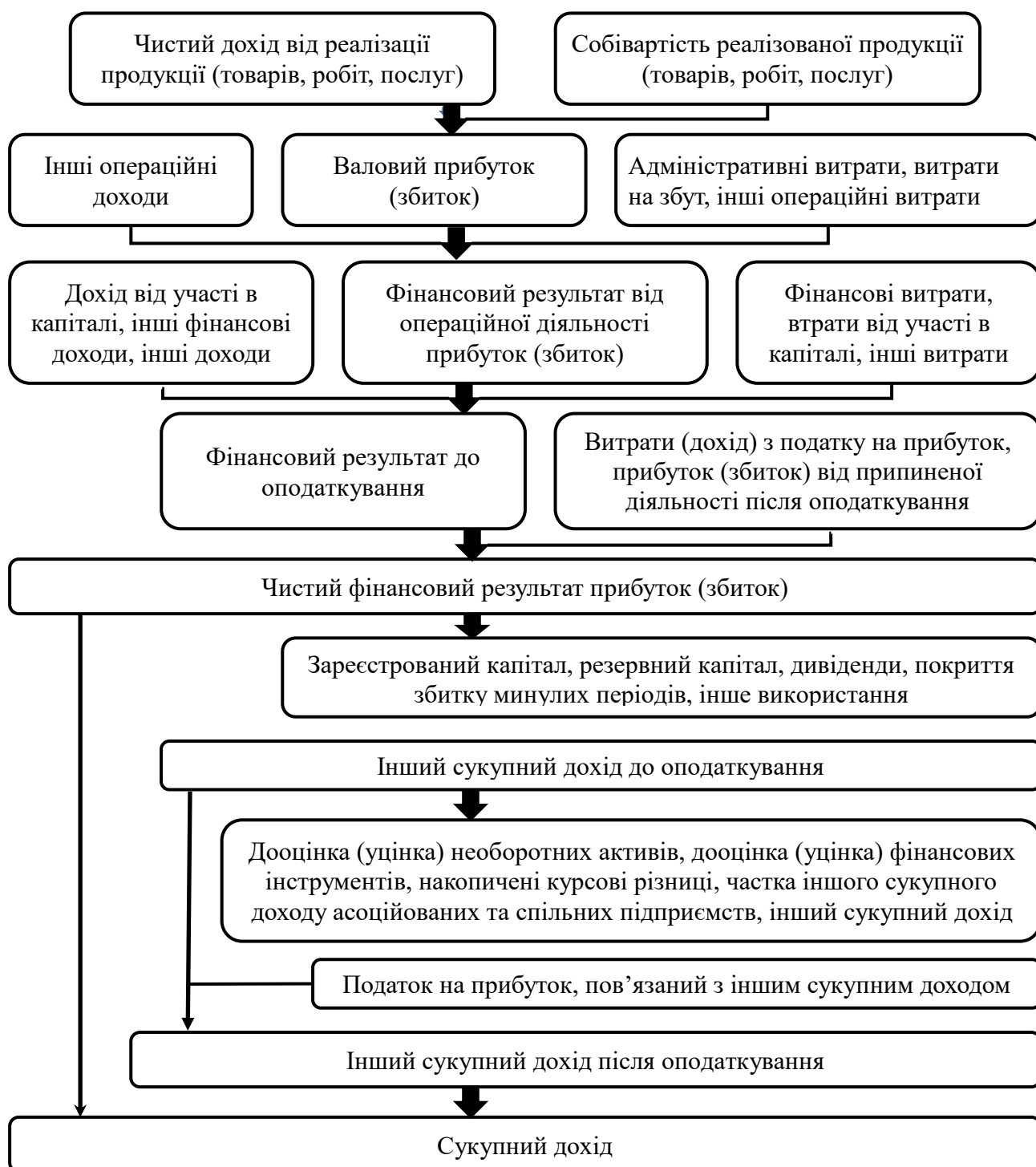

Рисунок 2.5 – Формування фінансового результату та сукупного доходу фермерського господарства

Джерело: узагальнено автором на основі [23]

Сформована фінансова звітність має містити тільки доречну інформацію, яка впливає на ухвалення рішень стейкхолдерами, надає можливість вчасної оцінки минулих, теперішніх та майбутніх подій, узгодити та відкоригувати їхні оцінки, які було зроблено у минулому. Вона має бути достовірною (правдивою). Інформація, представлена у формах фінансовій звітності, виглядає достовірною, якщо не містить у собі помилок та перекручень, що здатні здійснити вплив на рішення кінцевих стейкхолдерів. Сформовані форми фінансової звітності мають надавати можливість для порівняння користувачам: фінансові звіти фермерського господарства за різні періоди, фінансові звіти різних бізнес суб'єктів [18].

2.3 Порядок складання Звіту про фінансовий стан фермерського господарства

Підставою для облікового відображення фінансово-господарських операцій досліджуваного фермерського господарства являються первинні документи. Для проведення контролю та впорядкування обробки даних, що були отримані, на підставі первинної документації формуються зведені реєстри бухгалтерського обліку. За сучасних бізнес умов, дана документація може формуватися у паперовій чи електронній формі за наявності відповідних обов'язкових реквізитів. Документація, сформована в електронній формі, може бути застосована фермером в обліку, за умов дотримання вимог діючого законодавства щодо електронних документів (або електронний документообіг).

Фермерським господарствам України передбачено право вибору при формуванні показників форм фінансової звітності. Вона може будуватись: за Міжнародними стандартами фінансової звітності або Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку. Бізнес суб'єкти, які згідно норм Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [30] відносяться до господарств, які організували та ведуть спрощений бухгалтерський облік доходів та витрат відповідно до податкового законодавства та мікропідприємств, представляють до належних органів скорочену за переліком

показників річну фінансову звітність у складі: балансу та звіту про фінансові результати.

Метою представлення фінансових звітів фермерського господарства (визначеного як середнє або мале чи мікропідприємство) виступає надання корисної, релевантної інформації щодо фінансового стану, результатів роботи, руху наявних грошових коштів, для ухвалення обґрунтованих фінансово-економічних рішень широким колом користувачів, які не наділені повноваженнями вимагати звіти пристосовані до їх конкретних інформаційних вимог [13].

Форми фінансової звітності візуалізують результати роботи, управління, здійснюваного управлінським персоналом, його підзвітність за довірені матеріальні ресурси.

Якісні характеристики інформації, представленої фермерськими господарствами у фінансовій звітності, згідно МСФЗ, відображено на рисунку 2.6.

У ФГ «АНЮТКА», здійснивши представлений вище перелік підготовчих робіт, проводять безпосереднє заповнення визначених форм фінансової звітності.

При складанні звіту про фінансовий стан у базовому фермерському господарстві дотримуються таких правил:

- звіт про фінансовий стан формують у грошовій одиниці України (гривні);
- складають звіт про фінансовий стан в тисячах гривень з одним десятковим знаком;
- понесені витрати, збитки, вирахування з суми доходу, вибуття коштів, зменшення окремих компонент власного капіталу наводять у дужках;
- при формуванні звітності неприпустимим являється згортання статей доходів і витрат, активів і зобов'язань, крім випадків, визначених діючими П(С)БО;
- бізнес суб'єкт може не відображати статті, за якими відсутня інформація щодо розкриття, виняток становлять випадки, коли відповідна інформація була представлена у попередньому звітному періоді;
- показники звіту про фінансовий стан підтверджують результатами попередньо здійсненої інвентаризації.

Рисунок 2.6 - Якісні характеристики інформації, що відображається, фермерськими господарствами у фінансових звітах, відповідно до МСФЗ

Джерело: сформовано автором на основі [13]

Окремі складові фінансової звітності ФГ «АНЮТКА» формують уявлення відносно різних аспектів організаційно-фінансово-господарських операцій та подій в межах поточного (попереднього) звітного періоду, розкриття діючої облікової політики та її змін (за наявності), що уможлиблює проведення ретроспективного та перспективного аналізу діяльності базового фермерського господарства. Функціональне призначення звіту про фінансовий стан, що знайшло застосування у ФГ «АНЮТКА» відображено в таблиці 2.10.

Таблиця 2.10 - Призначення звіту про фінансовий стан, який складається у ФГ «АНЮТКА»

№ з/п	Компонент фінансової звітності	Зміст	Використання інформації
1	2	3	4
1	«Баланс (Звіт про фінансовий стан фермерського господарства)»	Наявність матеріальних та нематеріальних активів, що контролюються бізнес суб'єктом та джерел їх формування на дату балансу.	Оцінка структури наявних ресурсів бізнес суб'єкта, їх ліквідності, платоспроможності фермерського господарства; прогнозування можливих потреб у майбутніх позиках; оцінка та прогнозування змін у матеріальних та нематеріальних активах (джерелах їх утворення), які бізнес суб'єкт, контролюватиме в майбутньому.

Джерело: узагальнено автором

Річну фінансову звітність досліджуваній бізнес суб'єкт подає до наступних адресатів: органу, в межах сфери управління якого він перебуває; за вимогою власним працівникам (трудовому колективу); власникам згідно установчих документів; органам виконавчої влади та іншим стейкхолдерам у відповідності до діючого законодавства.

До користувачів, яким надає ФГ «АНЮТКА» власну фінансову звітність, відносяться органи державної статистики, державної податкової служби.

Термін подання сформованої фінансової звітності передбачено законодавчо. Так, квартальну фінансову звітність базове фермерське господарство подає визначеним адресатам не пізніше 30 числа місяця, який настає за звітним кварталом, а річну — не пізніше 28 лютого наступного за звітним року.

В умовах сьогодення, відомим виступає той факт, що фінансова звітність

являється єдиною, отже, звіти, сформовані бізнес суб'єктами різних галузей, мають побудову у вигляді єдиних форм. Слід зауважити, що безпосередньо фінансова звітність не представляє собою комерційну таємницю діяльності господарства, окрім випадків, визначених діючим законодавством.

Основним елементом Звіту про фінансовий стан являється балансова стаття, яка представляє собою неподільний показник відповідної звітної форми та описує окрему складову активів «Активна стаття» або окрему складову зобов'язань чи капіталу «Пасивна стаття». Статті звіту про фінансовий стан - це індикатори, які, на відповідну дату, візуалізують (відображають) стан окремих видів наявних необоротних активів, коштів, дебіторської заборгованості та джерел їх надходження (утворення). Кожна окрема стаття має грошовий вираз, що носить назву оціненої статті. Загальним принципом при оцінці засобів у Звіті про фінансовий стан в ФГ «АНЮТКА» являється оцінка за їх фактичною собівартістю.

Балансові статті відображають дані бухгалтерського супроводження відповідно до фактичної наявності ідентифікованої за результатами інвентаризації. Оцінка статей реалізується згідно окремих положень НП(С)БО. Майже все інформаційне наповнення, яке знаходить власне відображення у балансі, є даними синтетичних (чи аналітичних) облікових рахунків. Виключення складають результативні рахунків, які формують фінансовий результат діяльності бізнес суб'єкта, розрахунок якого здійснюють у Звіті про сукупний дохід, а вже після імплементують до змісту першого розділу пасиву Звіту про фінансовий стан).

Порядок формування інформаційного навантаження та заповнення статей форми № 1-мс «Баланс» (звіт про фінансовий стан) у ФГ «АНЮТКА» відображено у таблиці 2.11.

Якісно вибудовані показники фінансових звітів сприяють достатній обґрунтованості в ухваленні рішень інвесторами, підтримають та забезпечать більш ефективну діяльність ринків сучасного капіталу зі зменшенням його вартості. До вигід, також, можемо віднести наявність можливості щодо підвищення ефективності ухвалених управлінських рішень, оскільки значна компонента внутрішньої фінансової інформації досліджуваного фермерського господарства,

досить часто ґрунтується на інформаційних показниках, підготовлених для складання фінансових звітів загального призначення.

Таблиця 2.11 - Порядок заповнення статей форми № 1-мс «Баланс» у ФГ «АНЮТКА»

Стаття звіту про фінансовий стан	Код рядка	Порядок формування показників статей звіту про фінансовий стан
АКТИВ		
1. Необоротні активи		
Основні засоби:	1010	р. 1011 – р. 1012
первісна вартість	1011	Сальдо Дт рахунків 10, 11, 12, 15 та 16 (у підсумок балансу не включається)
знос	1012	Сальдо Кт 13 (вказується в дужках, у підсумок балансу не включається)
Інші необоротні активи	1090	Сальдо Дт рахунків 14, 18 та 19
Усього за розділом 1	1095	р. 1010 + р. 1090
II. Оборотні активи		
Запаси	1100	Сальдо Дт рахунків 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28 та 24
Поточна дебіторська заборгованість	1155	Сальдо Дт рахунків 34, 36, 37, 63, 65 та субрахунків 641, 642, 682-685 мінус Кт 38
Грошові кошти та їх еквіваленти	1165	Сальдо Дт рахунків 30, 31 та субрахунків 333, 334, 335, 351
Інші оборотні активи	1190	Сальдо Дт рахунків 331, 332, 352, 39 та 643, 644
Усього по розділу II	1195	р. 1110 + р. 1155 + р. 1165 + р. 1190
Баланс	1300	р. 1095 + р. 1195
ПАСИВ		
I. Власний капітал		
Капітал	1400	Сальдо Кт рахунків 40, 41, 42, 43 (зауважте: починаючи з фінзвітності за 2020 рік у цьому рядку НЕ мінусуємо сальдо Дт рахунків 45, 46)
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	Сальдо Кт 441 або сальдо Дт 442 (непокритий збиток вказується в дужках)
Неоплачений капітал	1425	сальдо рахунків 46 та 45
Усього за розділом I	1495	р. 1400 +/- р. 1420
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування	1595	Сальдо Кт 47, 48, 50, 51, 52, 53 та 55
III. Поточні зобов'язання		
Короткострокові кредити банків	1600	Сальдо Кт 31 (тобто овердрафт), 60, 61, 684
Поточна кредиторська заборгованість за:		
товари, роботи, послуги	1615	Сальдо Кт рахунків 62 та 63
розрахунками з бюджетом	1620	Сальдо Кт 641, 642
розрахунками зі страхування	1625	Сальдо Кт 65
розрахунками з оплати праці	1630	Сальдо Кт 66
Інші поточні зобов'язання	1690	Сальдо Кт 37, 644, 643, 67 та 68 (за виключанням Кт 684), 69
Усього за розділом III	1695	р. 1600 + р. 1615 + р. 1620 + р. 1625 + р. 1630 + р. 1690
Баланс	1900	р. 1495 + р. 1595 + р. 1695

Джерело: узагальнено автором

Фінансовий стан має бути достовірно відображений у формах фінансової звітності досліджуваного фермерського господарства. Достовірне представлення потребує правдивого відображення впливу операцій, подій та умов у відповідності до критеріїв та визначень щодо порядку визнання активів, зобов'язань, доходів та витрат в межах базового бізнес суб'єкта.

При умові зміни класифікації або порядку представлення звітних статей, фермерське господарство має видозмінити класифікацію відповідних порівняльних сум. У випадку проведення їх перекласифікації, необхідно розкрити інформацію щодо причин та характеру, суму кожної окремої статті чи їх класу, класифікація яких зазнала змін. Порівняльну інформацію базовий бізнес суб'єкт повинен включати до інформації пояснювального (або описового) характеру, за умов, коли вона являється доречною для розуміння фінансових звітних форм поточного (попереднього або іншого порівняльного) періоду. Фермерське господарство має відображати кожен суттєвий клас подібних статей у формах фінансової звітності окремо (за виключенням випадків, коли вони не є суттєвими) [17].

Суттєвою виступає інформація, відсутність або неправильне представлення якої може вплинути на ухвалюване рішення стейкхолдерами форм фінансової звітності (у т. ч. звіту про фінансовий стан). Суттєвість окремо представленої інформації визначається фермером згідно НП(С)БО чи МСФЗ. Для кожного окремого компоненту, який входить до складу форм фінансової звітності, досліджуване фермерське господарство повинно обрати окрему базу ідентифікації якісних ознак та кількісних критеріїв суттєвості статей форм звітності та діапазон кількісних критеріїв із відображених у пп. 2.20.3 Методичних рекомендацій № 635 [10]. Інформація, щодо суттєвості статей звіту про фінансовий стан (балансу) фермерських господарств представлено на рисунку 2.7.

Суттєвими вважають пропуски чи наявність викривлень статей, коли кожне з них окремо чи разом, вони чинять вплив на процес ухвалення організаційно-фінансово-економічних рішень різними групами користувачів на основі показників фінансових звітів. Суттєвість безпосередньо залежить від розміру та характеру пропуску чи викривлення, висновок будується за наявності конкретних обставин.

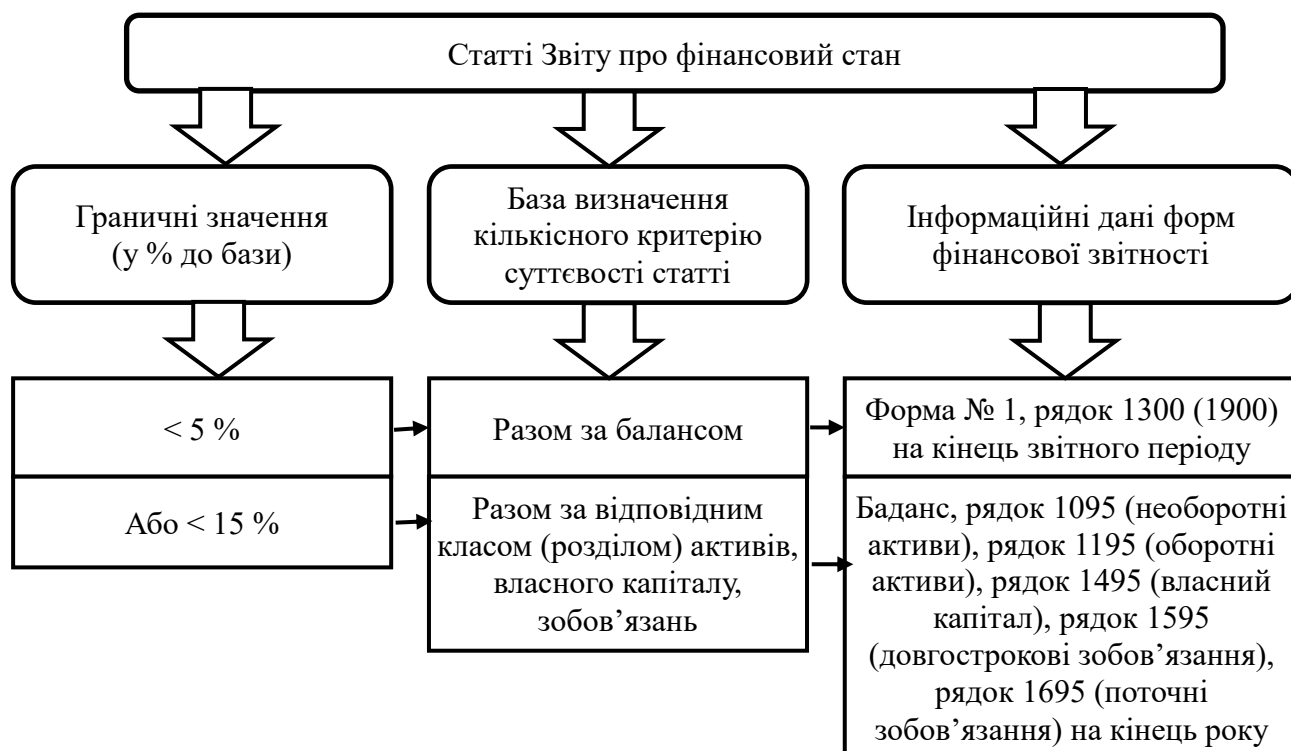

Рисунок 2.7 - Кількісні критерії суттєвості статей звіту про фінансовий стан

Джерело: сформовано автором

За умов невизначеності НП(С)БО чи МСФЗ критеріїв суттєвості наявної інформації щодо організаційно-фінансово-господарських операцій чи статей форм фінансової звітності, бізнес суб'єкт має право самостійної ідентифікації та імплементації подібних критеріїв в обліковій політиці. За основу для кількісних орієнтирів можна застосовувати значення, які не повинні перевищувати граничні показники з п. 2.20 Методичних рекомендацій № 635 [10]. За окремих обставин, суттєвість статті форм фінансової звітності може залежати від притаманних їй критеріїв якісних характеристик: стаття форми звітності матиме користь для основних чи спеціальних користувачів форм фінансової звітності по нетипових операціях. До переваг, при цьому, потрібно віднести можливість оптимізації процесу опрацювання та прийняття управлінських рішень. Показники, призначені для побудови звіту про фінансовий стан, виступають підґрунтям при опрацюванні широкого переліку компонент внутрішньої фінансової інформації досліджуваного фермерського господарства [7].

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА КОНТРОЛЮ ПОКАЗНИКІВ ЗВІТУ ПРО ФІНАНСОВИЙ СТАН ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

3.1 Формування моделі облікової політики фермерського господарства

Дотримання процедури характеристики фінансового стану кожне фермерське господарство, проводить в межах чинних нормативних документів окремої країни, але обов'язково за умов дотриманням двох спільних критеріїв, у відповідності до яких сума доходу господарюючого суб'єкта може бути достовірно визначена та очікується ним надходження майбутніх економічних вигід.

Взаємоузгоджене якісне формування, раціональний підбір елементів облікової політики являє собою важливий фактор при відображенні в обліку та узагальненні фінансового стану, дохідної та витратної компонент фінансових результатів.

Це обумовлює можливість вибору фермерським господарством облікової системи узагальнення витрат для віднесення до собівартості виготовленої продукції чи наданих послуг: стандарт-кост, директ-костинг тощо.

НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначають облікову політику як сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються фермерським господарством для формування показників та подання фінансової звітності [23,30].

МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» передбачає, що облікові політики це конкретні основи, принципи, домовленості, правила та практика, застосовані господарюючим суб'єктом при формуванні показників та поданні фінансової звітності [11].

Положення про облікову політику будь-якого фермерського господарства

повинне передбачати питання методичної складової щодо організації облікового супроводження фінансового стану та фінансових результатів діяльності. На рисунку 3.1 відображено окремі компоненти облікової політики ФГ «АНЮТКА» щодо доходів, витрат, як окремих компонентів, що характеризують фінансовий стан.

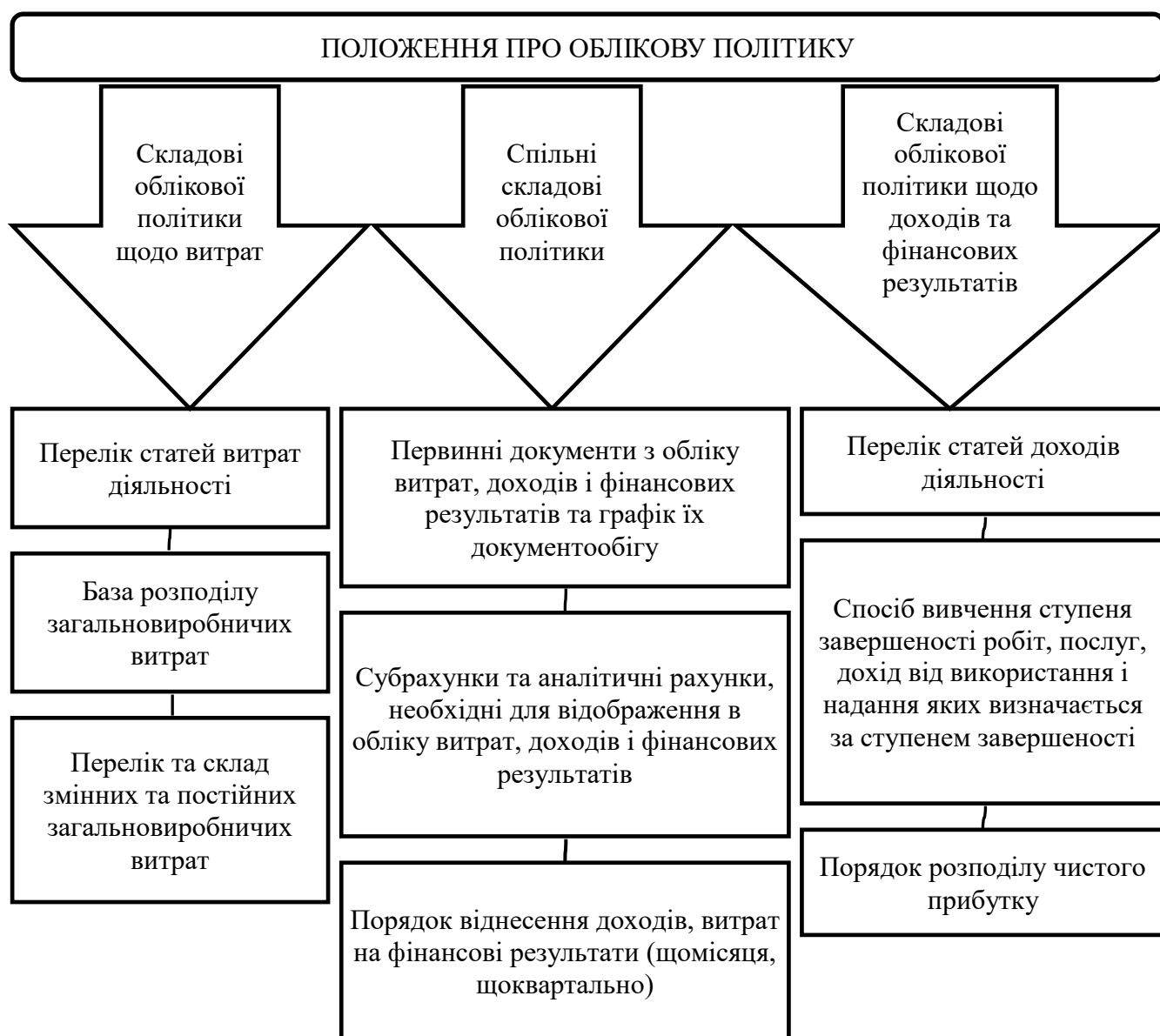

Рисунок 3.1 - Складові облікової політики ФГ «АНЮТКА» щодо доходів, витрат, як окремих компонентів, що характеризують фінансовий стан

Джерело: узагальнено автором на підставі джерела [17]

Згідно НП(С)БО) 1, ФГ «АНЮТКА» повинне висвітлювати обрану облікову політику через опис: застосованих принципів оцінки статей, методів обліку щодо

окремих статей фінансової звітності (в тому числі Звіту про фінансовий стан). Отже, ідентифіковані самостійно бізнес-суб'єктом та закріплені у відповідному розпорядчому документі щодо облікової політики принципи здійснення оцінки статей, методи обліку відносно окремих статей фінансової звітності (в т. ч. Звіту про фінансовий стан) мають суттєвий вплив на величину фінансового результату та інших показників його функціонування.

Пріоритетними напрямками організації облікового супроводження фінансового стану фермерського господарства виступають: достовірна оцінка, правильна ідентифікація, їх виокремлення за кожною класифікаційною групою, якісне, повне документальне відображення, своєчасне представлення в облікових регістрах, надання достовірної, неупередженої і повної інформації для потреб окремих груп стейкхолдерів (керівництва господарства, контролюючих органів та інших).

Поступовий перехід фермерських господарств в Україні на міжнародні стандарти фінансової звітності потребує запровадження змін до їх облікової політики, що уможливлють застосування даними бізнес-суб'єктами для ведення обліку, складання та подання форм фінансової звітності (в т.ч. Звіту про фінансовий стан), принципів та правил передбачених діючими міжнародними стандартами.

Згідно чинних Міжнародних стандартів фінансової звітності, Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», нормативних документів Міністерства фінансів України щодо питань організації бухгалтерського обліку, усім суб'єктам господарювання, незалежно від їх організаційно-правової форми (та форми власності), зокрема й діючим фермерським господарствам, потрібно вести бухгалтерський облік та формувати показники фінансової звітності. При цьому необхідно враховувати той факт, що і бухгалтерський облік і фінансова звітність фермерських господарств носять власні особливості. Імплементация традиційної системи обліку та звітності фермерськими господарствами в т.ч. ФГ «АНЮТКА» за сучасних умов ведення бізнесу не є доцільним. Дана система є занадто трудомісткою і громіздкою, а при наявності незначної кількості фінансово-господарських операцій та обмеженості діючих функціональних служб (незначної

кількості працівників (ФГ «АНЮТКА» сім працівників у 2022 році) неефективною і, можливо, навіть зайвою.

Реагуючи на дану ситуацію, доцільно розглянути можливість організації облікового відображення функціонування досліджуваного фермерського господарства із застосуванням бухгалтерського аутсорсингу.

Все частіше фермерські господарства обирають послуги сторонніх фірм, отримуючи зиск через скорочення витрат на утримання працівників бухгалтерії та отримання якіснішого бухгалтерського обслуговування. Перелік та структура послуг, що можуть надаватися аутсорсинговими фірмами обмежено лише фінансово-платіжною спроможністю окремого замовника. Дані фірми можуть розробити облікову політику, скласти Баланс та Звіт про фінансові результати, оформити платіжні банківські документи, або взяти повністю на себе все облікове супроводження. Найбільш вигідним аутсорсинг виступає для малих та середніх господарюючих суб'єктів (фермерських господарств). Подібні бізнес-суб'єкти можуть делегувати всі облікові ділянки аутсорсеру. Це обумовлюється тим, що кількість проведених господарських операцій в таких фермерських господарствах не є значною. Окремо слід зауважити, що бухгалтер в залученій аутсорсинговій фірмі часто має достатньо компетенції, для того щоб надати відповіді на всі питання даних сільськогосподарських товаровиробників. Вагомим моментом виступає пошук для співпраці сумлінного аутсорсера. Поміж безлічі подібних компаній потрібно обрати три, що найбільш підходять. Для досягнення цієї мети слід здійснити аналіз фірм, які присутні на ринку, особливу увагу акцентуючи на такі фактори, як надійність, репутація, наявність досвіду успішної реалізації проектів та належних позитивних відгуків користувачів та інші. Принциповою, також, є можливість залученого аутсорсера швидко підлаштуватися під специфіку та особливості функціонування базового фермерського господарства. Професійний рівень штатних працівників такої аутсорсергової фірми повинен бути на достатньо високому рівні, підтвердженням даного факту виступають сертифікати та періодичне проходження передбачених атестацій [21].

3.2 Вдосконалення підходів щодо формування показників Звіту про фінансовий стан фермерського господарства

Сучасні фермерські господарства досить суттєво різняться за розміром. Середні господарюючі суб'єкти можуть якісно, із застосуванням сучасних спеціалізованих бухгалтерських програм (або із залученням аутсорсингових компаній) організувати облікове супроводження діяльності, формування та подачу показників форм фінансової звітності. Мікро, малі підприємства та фізичні особи-підприємці мають у наявності дещо обмежені фінансові та людські ресурси. Завдяки даному фактору, часто фермер (члени його родини) особисто вирішує не тільки виробничі та господарські питання але ще й обліково-фінансово-контрольні (облікове відображення, формування, подання та контроль показників окремих форм фінансової звітності).

Протягом останніх років (окремих звітних періодів), в тому числі через наявність пандемії коронавірусної інфекції COVID 19, ведення військового стану на території України взаємну комунікацію сучасних фермерських господарств з державними контролюючими органами, органами місцевого самоврядування, іншими контр агентами трансформовано в електронну площину. Відповідно, документообіг, подання звітних форм здійснюється в електронному форматі. Для сприяння повноті та якості проведення цих розрахунків, державою розроблено та запроваджено належні безкоштовні програмні продукти. Окрему увагу доцільно акцентувати на функціонуванні Електронного кабінету платника податків [17].

Фермерське господарство «АНЮТКА» складає та подає фінансову, податкову, статистичну звітність (Баланс, Звіт про фінансові результати, податкові декларації з Податку на додану вартість, Єдиного податку, та інших). Беручи до уваги даний факт, актуальності набуває пропозиція щодо запровадження використання Електронного кабінету платника податків для сприяння якісному обліковому супроводженню поточного фінансового стану, отриманих доходів та понесених витрат (фінансових результатів), формування та подачі наявних звітних форм.

Електронний кабінет являє собою інформаційно-телекомунікаційну систему, яка сформована для сприяння забезпеченню реалізації платниками податків та державними органами власних передбачених прав та обов'язків, визначених чинним Податковим кодексом України, в електронному вигляді. Діюча офіційна сторінка даної інформаційної системи отримала офіційне посилання за електронною адресою: <https://cabinet.tax.gov.ua>. Перейшовши за цим посиланням користувач електронного кабінету може отримати доступ до порталу, з яким робота проводиться через мережу Internet та не вимагає встановлення чи застосування будь-якого іншого додаткового програмного забезпечення.

До розробленого Електронного кабінету включено дві окремі функціональні частини:

- ✓ приватна (особистий кабінет);
- ✓ відкрита (загальнодоступна).

Користуватись наявними у відкритій частині Електронного кабінету послугами, можливо без здійснення ідентифікації особи. В межах приватної частини Електронного кабінету, відповідно до типу платника (юридична особа, громадянин, посадова особа діючого державного органу, фізична особа - суб'єкт підприємницької діяльності та інші) присутній перелік передбачених сервісів.

Можливості (функціонал) приватної та відкритої частин Електронного кабінету для імплементації у діяльність фермерського господарства «АНЮТКА» представлено на рисунку 3.2.

Для реалізації входу до діючої приватної частини електронного кабінету діючий користувач може, за власним бажанням, обрати тип ключа електронного цифрового підпису: це може бути файловий або апаратний.

В умовах практичного використання, коли було застосовано наявний ключ, фактичний користувач електронного кабінету має можливість входу у якості посадової особи бізнес суб'єкта (установи, організації) в положенні перемикача «Посадова особа», або в якості громадянина в положенні перемикача «Фізична особа».

Рисунок 3.2 – Можливості (функціонал) приватної та відкритої частин Електронного кабінету для імплементації у діяльність ФГ «АНЮТКА»

Джерело: узагальнено автором на підставі [17]

Авторизація та доступ до даних бізнес суб'єктів, державних установ та організацій, органів місцевого самоврядування в приватній складовій електронного кабінету уможливлена (дозволена) категоріям користувачів представленим на рисунку 3.3.

Функції наявні в меню «Введення звітності» робить можливим користувачами електронного кабінету формування, редагування, підписання та подання фінансової, статистичної, податкової та пенсійної звітності до Пенсійного

фонду України, Державної податкової служби, та Державної служби статистики. Окрім цього, наявна верхня панель навігації вікна «Введення звітності» надає можливість формування та вилучення звітних форм.

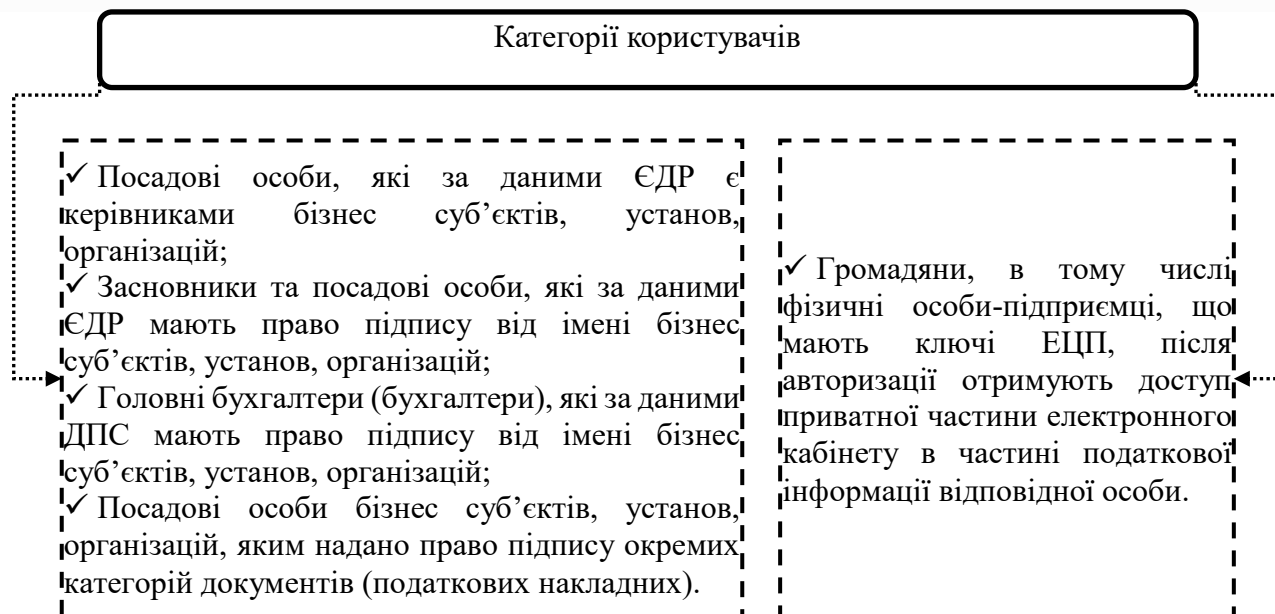

Рисунок 3.3 – Категорії користувачів, яким дозволений доступ до даних бізнес суб'єктів (установ, організацій) в приватній складовій електронного кабінету (в т.ч. ФГ «АНЮТКА»)

Джерело: узагальнено автором на підставі [17]

За замовчуванням користувач (фермер або уповноважена особа) має можливість доступу до переліку всіх наявних звітів, представлених через електронний кабінет у ідентифікованому та виокремленому звітному періоді. Окремий звітний період (місяць, квартал чи рік) відображаються двома параметрами - місяцем та роком.

У подальшому, наявна можливість зберігання цього документу за допомогою кнопки «Зберегти» та провести його підписання.

Перед накладанням підписів на утворений документ додаткова увага звертається на його статус в полі «Статус»:

- ✓ документ має критичні помилки, підпис не дозволено;
- ✓ документ має некритичні помилки, підпис дозволено;

✓ документ перевірено, помилки відсутні.

Далі потрібно натиснути кнопку «Підписати», у віконці для підпису використати ключ і навести пароль ключа посадової особи, що підписує, зчитати даний ключ за допомогою кнопки «Зчитати» та підписати відповідний створений документ визначеною кнопкою «Підписати». Створений, підписаний документ надсилається адресату із застосуванням кнопки «Відправити».

Чинним законодавством визначено оприлюднення наявної фінансової звітності окремими бізнес суб'єктами. Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996 передбачено хто і в які терміни повинен здійснити відповідну процедуру щодо сформованої ними річної фінансової звітності. Порядок і терміни оприлюднення звітних форм бізнес суб'єктами відображено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 - Порядок і терміни оприлюднення фінансової звітності бізнес суб'єктами на території України

Вид бізнес суб'єкта	Порядок оприлюднення	Термін оприлюднення
Бізнес суб'єкти, визнані такими, що представляють (становлять) суспільний інтерес	Разом зі звітом аудитора на власній веб-сторінці (з дотриманням повного обсягу) або іншим дозволеним способом у випадках, передбачених діючим законодавством України	Не пізніше ніж до тридцятого квітня року, який настає за поточним періодом, що підлягає звітуванню
Бізнес суб'єкти у формі публічних акціонерних товариств		
Бізнес суб'єкти, які відповідно до чинного законодавства, визнані суб'єктами природних монополій в межах загальнодержавного ринку		
Бізнес суб'єкти, які провадять власну діяльність у видобувних галузях		
Великі Бізнес суб'єкти, які не виступають емітентами цінних паперів	Разом зі звітом аудитора на власній веб-сторінці (з дотриманням повного обсягу)	Не пізніше ніж до першого червня року, що настає за поточним періодом, що підлягає звітуванню
Визнані середніми бізнес суб'єкти		
Інші фінансові установи, які відносять до мікро- і малих бізнес суб'єктів		

Джерело: згруповано автором на підставі [30]

Внутрішні та зовнішні стейкхолдери на підставі даних звітної інформації

фермерського господарства Балансу ф. № 1 ухвалюють належні фінансові, організаційні, управлінські рішення. З метою сприяння ефективності та обґрунтованості відповідних рішень, до Балансу висувають ряд необхідних вимог. Потреба відображення в даній формі фінансової звітності показників у розрізі декількох періодів, визначає дотримання вимоги порівнянності або зіставності інформації. Згідно чинної Концептуальної основи фінансової звітності, зіставність входить до посилюваних якісних характеристик. Параграфом § ЯХ21 Концептуальної основи фінансової звітності зіставність представлено як якісну характеристику, яка уможливорює користувачам належної звітної інформації визначити та в достатній мірі зрозуміти подібність статей та наявні відмінності між ними [5].

Розділом три НП(С)БО 1 Якісні характеристики фінансової звітності та принципи її підготовки визначено: якісно сформована фінансова звітність повинна надавати можливість різним групам стейкхолдерів порівнювати: а) фінансові звіти бізнес суб'єкта за різні періоди звітування; б) фінансові звіти різних бізнес суб'єктів [23].

Передумовою зіставності являється представлення належної інформації попереднього звітного періоду та відповідного розкриття інформації щодо облікової політики та її змін.

Параграф § 39 МСБО 1 Подання фінансової звітності бізнес суб'єкт, що представляє порівняльну інформацію, надає, як мінімум, два звіти щодо фінансового стану, по два з інших наявних звітів, та відповідні наявні примітки чи пояснювальні записки. За умов, коли бізнес суб'єкт застосовує облікову політику ретроспективно чи здійснює ретроспективний перерахунок статей форм своєї фінансової звітності або у випадку, коли ним проводиться перекласифікація статті у власній фінансовій звітності, він представляє мінімально три звіти про фінансовий стан, по два з усіх інших наявних звітів та відповідні наявні примітки чи пояснювальні записки [5].

В межах здійсненого дослідження, нами запропоновано удосконалити форму Балансу досліджуваного фермерського господарства «АНЮТКА» за формою

№ 1 – м., через представлення відповідних стовпців (за трьох річний термін) у діючу звітну форму, що відображено у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 - Фрагмент удосконаленої форми Балансу ф. № 1 - м фермерського господарства «АНЮТКА», тис. грн.

Актив	Код рядка	На 31 грудня 2022 р. (1)	На 31 грудня 2021 р.(2)	На 31 грудня 2020 р.(3)
1	2	3	4	5
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи	1000			
первісна вартість	1001			
накопичена амортизація	1002			
Основні засоби:	1010	1348,4	1538,0	1727,9
первісна вартість	1011	1856,9	1856,1	1855,6
знос	1012	508,5	318,1	127,7
Інші необоротні активи	1090			
...	...	...	...	...

Відображено показники в мах звітних періодів: 1. поточного; 2. попереднього; 3. періоду, який передує попередньому.

Джерело: сформовано автором

Отже, порівняність значень показників форм фінансової звітності ФГ «АНЮТКА» на визначену (одну і ту ж саму) дату дозволить ідентифікувати відхилення в їх розмірі, оцінити їх якісно та кількісно, вибудувати думку про фінансове становище бізнес суб'єкта на визначену дату звітування, а також спрогнозувати подальші тенденції щодо його розвитку.

Результат, що було отримано набуде беззаперечної користі при застосуванні в практичній діяльності базового фермерського господарства при здійсненні аналізу його організаційно-господарської та фінансово-економічної діяльності, тому що, запропоноване вдосконалення сприятиме посиленню аналітичної компоненти фінансової звітності досліджуваного господарюючого суб'єкта.

Необхідність вдосконалення форм фінансової звітності носить особливе значення як у функціонуванні малих підприємств (в т.ч. фермерських господарств), так і у роботі державних контролюючих органів взагалі, що обумовлюється наявною проблематикою відсутності належної та чіткої системи побудови базових первинних даних, адже призначення фінансової звітності є у тому, вона представляє

собою основу для формування індикаторів та розрахунків показників фінансово-економічної та організаційно-господарської діяльності бізнес суб'єкта.

Для сприяння досягненню визначеної мети, науковцями розробляються та пропонуються до імплементації методики оцінки достовірності даних наведених у формах фінансовій звітності. Етапи оцінки достовірності даних представлених у формах фінансовій звітності відображено на рисунку 3.4.

Етапи:	• отримання фінансової звітності;
	• огляд фінансової звітності;
	• розрахунок відносних величин;
	• аналіз кожної окремої статті фінансової звітності;
	• співставлення форм фінансової звітності;
	• розрахунок якісних показників діяльності підприємства.

Рисунок 3.4 – Етапи оцінки достовірності даних представлених у формах фінансовій звітності у ФГ «АНЮТКА»

Джерело: узагальнено автором

Основним завданням аналітиків є своєчасне отримання наявної фінансової звітності та здійснення її огляду та проведення експертизи, реалізація розрахунку отриманих відносних величин, аналізу кожної окремої статті фінансової звітності, візуалізації взаємозв'язків та розрахунку відповідних індикаторів [33]. Ця методика являється виправданою у випадку наявності високої кваліфікації особи, котра здійснює відповідний аналіз, та присутності даних щодо використовуваної облікової політики бізнес суб'єктом, але, на жаль, діюча форма спрощеної фінансової звітності не визначає процедури її офіційного оприлюднення.

Важливим напрямком побудови обліково-економічної роботи фермерських господарств (інших суб'єктів малого підприємництва) виступає здійснення оцінки їхнього фінансового стану на підставі інформації отриманої з форм фінансової звітності (Балансу, Звіту про фінансові результати). Основна мета аналізу показників фінансових звітів полягає у визначенні результатів та проведенні оцінки ефективності функціонування бізнес суб'єкта в межах звітного періоду та в

динаміці, своєчасному виявленні, усуненні й запобіганні недоліків при реалізації підприємницької діяльності, формуванні резервів щодо покращення фінансового стану.

3.3 Вдосконалення функціонування системи внутрішнього контролю фермерського господарства при формування показників Звіту про фінансовий стан

Контроль представляє собою систему, яка сприяє забезпеченню взаємозв'язку між його об'єктами та суб'єктами. Завдячуючи ньому, управлінські працівники отримують потрібну інформацію щодо реального стану підпорядкованого об'єкта та дотримання рішень, що спрямовані на управління бізнес суб'єктом. Однією із складових контролю, що можемо виокремити у фермерських господарствах, виступає так званий внутрішній контроль. Він представляє собою систему заходів, які формуються та проводяться управлінським персоналом для сприяння забезпеченню ефективного виконання працівниками власних обов'язків, визначає їх економічну доцільність та встановлює законність операцій. Внутрішній контроль містить в собі комплекс взаємопов'язаних методик, різноманітних процедур, які були розроблені та запроваджені адміністрацією для мінімізації небажаного ризику в діловій, організаційно-управлінській та обліково-фінансовій діяльності. Він являється компонентою загальної системи управління фермерським господарством, формування якої неможливе без якісного функціонування системи обліку та звітності, яка має ведучу роль та активну позицію в інформаційному супроводженні наявної системи контролю.

За умов, коли фермерське господарство вже створено: сформовано власний капітал, ідентифіковано цілі і завдання бізнес суб'єкта, тоді виникає потреба в організації та здійсненні внутрішнього контролю. Без даної контрольної компоненти у господарстві з'являється безлад і якісно оптимізувати діяльність персоналу практично неможливо. Мета створення, структура, плани і фермерського господарства визначають вектор його діяльності. Функціонування системи

внутрішнього контролю буде більш ефективним, якщо всі співробітники ФГ «АНЮТКА» будуть виконувати якісно контрольні процедури, причому на перманентній основі. В організації і діяльності внутрішнього контролю мають бути задіяні фахівці суміжних служб: економічної, фінансової, планової та інших (за наявності).

Якісно організований внутрішній контроль ідентифікує слабкі сторони виробничо-підприємницької діяльності, дозволяє оптимізувати використання наявних ресурсів, своєчасно вводити в дію сформовані резерви, уникати кризових ситуацій та можливого банкрутства. В межах окремого фермерського підприємства, імплементується до процесу управління: визначення мети, побудова бізнес-планів, розрахунок бюджетів, моніторингу, проведення оперативних заходів, щодо ідентифікації відхилень від визначених цілей на всіх етапах виробничо-господарської діяльності. В умовах дії військового стану, інших мінливих умов, як зовнішнього так і внутрішнього середовища, обґрунтованим виглядає запровадження внутрішнього контролю в діяльність окремого бізнес суб'єкта.

В залежності від специфіки діяльності фермерського господарства, при організації внутрішнього контролю потрібно створити інформаційну базу, наповнення, призначення та структура якої, буде мати досить широкий діапазон. Утворення даної бази має відбуватися через проходження всіх необхідних етапів збору поточної інформації, здійснення її аналізу та представлення відповідним групам користувачів.

При вибудові системи внутрішнього контролю у ФГ «АНЮТКА», деталізувати її мету можливо за допомогою цілей. Цілями даної компоненти контролю, є об'єктивне відображення фінансово-господарської ситуації з одного боку, підтримка запровадженої політики та інтересів керівництва бізнес суб'єкта з іншого. Відповідно, навіть ефективна система контролю може функціонувати під впливом керівництва господарства.

Внутрішній контроль корисним буде за умови його орієнтування на досягнення виокремлених завдань, відповідно, перш ніж проводити оцінку результати контролю, слід ідентифікувати його цілі.

Характеристика узагальнених цілей внутрішнього контролю, які спрямовані на досягнення поставленої мети діяльності в межах ФГ «АНЮТКА» відображено на рисунку 3.5.

Дотримання визначених етичних та економічних показників: операційні процеси мають бути організованими належними чином, відповідно до моральних принципів, які запобігають виникненню фактів можливого шахрайства та корупції. Це також означає, що операційні процеси повинні бути організованими у найбільш економічний спосіб з обов'язковим досягненням передбачених цілей.	Виконання зобов'язань щодо показників фінансової звітності: бізнес суб'єкти, а також особи, які в них працюють, несуть відповідальність за усі ухвалені рішення та вчинені дії. Фактор підзвітності відображається в усіх фінансових та не фінансових звітах, призначених для внутрішніх та зовнішніх користувачів фермерського господарства.
Цілі внутрішнього контролю та їх характеристики:	
Дотримання чинного законодавства та діючих нормативних актів: внутрішній контроль повинен забезпечувати дотримання бізнес суб'єктом положень розроблених внутрішніми документами, що регламентують його діяльність, а також діючих нормативно-правових актів.	Захист наявних ресурсів від втрат, неналежного використання та пошкодження: захист ресурсів у фермерських господарствах є вагомим питанням особливо через те, що мова йде про особисті ресурси фермера. Тут робиться наголос на тому, що до даного питання потрібно ставитись із особливою увагою

Рисунок 3.5 – Характеристика узагальнених цілей внутрішнього контролю, які спрямовані на досягнення поставленої мети діяльності в межах ФГ «АНЮТКА»

Джерело: узагальнено автором

Практиці вітчизняних фермерських господарств не завжди притаманна присутність системи внутрішнього контролю, хоча його окремі компоненти завжди наявні. Причиною наявності даного факту може виступати те, що в малих господарюючих суб'єктах зазвичай працює незначна кількість персоналу (робітників), який може не мати спеціалізованих знань, які необхідні для організації функціонування дієвої системи внутрішнього контролю. Великі ж бізнес суб'єкти, у яких наявні всі можливості щодо організації системи внутрішнього контролю, не завжди раціонально можуть застосовувати передбачені ним методи, і за даних умов кошти, витрачені на його формування, не принесуть очікуваних результатів.

Вивчення проблематики становлення та розвитку внутрішнього контролю за сучасних бізнес умов, обумовлені тим, що внутрішній контроль являє собою один з невеликої кількості доступних та при цьому недооцінених видів контролю, правильність, повнота застосування методології якого може допомогти підвищити ефективність функціонування окремого бізнес суб'єкта (в т. ч. фермерського господарства). Отже, у наявності ефективної системи внутрішнього контролю мають бути зацікавлені перш за все власники та керівники господарюючих суб'єктів, через делегування повноважень щодо його організації та підбору методичного інструментарію для безпосередньої реалізації професійними менеджерами.

Значна кількість корпоративних скандалів дає підстави зазначити, що поточний стан організації внутрішнього контролю далеко не є ідеальним, в результаті чого бізнес суб'єкти терплять банкрутства. Дослідження спеціалізованої літератури дає підстави зазначити, що склад, структура ідентифікованих порушень, дія та сила їх проявів в актуальних наукових розробках не узагальнюються, не вибудовуються вектори емпіричних досліджень, не підлягають систематизації їх загальні результати, які мали б спрямування на запобігання на попередження можливих порушень. Внутрішній контроль у базовому фермерському господарстві не відіграє власної ролі у стимулюванні відповідальності, він не забезпечує можливості робітникам досягнути відповідальність в межах ланцюга: власні керівники – власники – держава. Сприяння формуванню та розвитку діючої системи внутрішнього контролю виступає однією із пріоритетних умов побудови правових взаємовідносин у розрізі різних суб'єктів. Основна його перевага є в тому, що він уможливорює наявність дієвого контролю роботи досліджуваного бізнес суб'єкта при дотриманні комерційної таємниці та законних інтересів при проведенні фінансово-господарської діяльності.

Застосування ризик-орієнтованого підходу є одним із варіантів організації системи внутрішнього контролю. Комітетом організацій-спонсорів Комісії Тредвея було запропоновано модель COSO (The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission), яка спроможна виступати в якості еталону при порівнянні

та тестуванні бізнес суб'єктами власних систем внутрішнього контролю. Модель COSO містить в собі основні поняття контролю, які відображено на рисунку 3.6.

Контроль являє собою процес. Це засіб для досягнення мети, а не самоціль.	Контроль залежить від людей. Він являє собою не тільки політики фірми та керівництва, а й людей на всіх рівнях організації.
Поняття контролю:	
Контроль може забезпечити керівництва та власникам бізнес суб'єкта лише достатню впевненість, але не абсолютні гарантії.	Контроль спрямований на досягнення цілей в одній або декількох окремих, але пересічних категорій.

Рисунок 3.6 – Основні поняття контролю в Моделі COSO для імплементації в діяльність ФГ «АНЮТКА»

Джерело: узагальнено автором

Згідно сформованої моделі, система внутрішнього контролю містить п'ять взаємопов'язаних компонент представлених в таблиці 3.3, які сприяють забезпеченню ефективної основи для її опису і аналізу.

Таблиця 3.3 – Окремі компоненти моделі COSO

Компонент моделі	Роз'яснення
1	2
Контрольне середовище	задає атмосферу в межах бізнес суб'єкту, здійснюючи вплив на контрольну свідомість наявного персоналу. Воно виступає основою для всіх інших складових внутрішнього контролю, забезпечуючи дотримання дисципліни та структури. Факторами даного контрольного середовища являються: етичні цінності, цілісність, стиль роботи управлінського персоналу, налагоджена система делегування повноважень, процеси управління і розвитку персоналу досліджуваного бізнес суб'єкта.
Засоби контролю	контроль проводиться згідно внутрішніх документів бізнес суб'єктів, які допомагають менеджменту реалізувати власні рішення. Вони сприяють забезпеченню можливості виконання потрібних дій, з метою запобігання виникнення можливих ризиків, які можуть заважати досягненню цілей бізнес суб'єкта. Засоби контролю використовуються в межах всього господарюючого суб'єкта, на всіх його рівнях і всіма передбаченими функціями. Вони містять в собі певний ряд заходів: дозволи, узгодження, звірки, перевірки, звітування, сприяння забезпеченню безпеки наявних оборотних та необоротних активів і розподілу визначених обов'язків.

Продовження таблиці 3.3

1	2
Оцінка ризиків	бізнес суб'єкт перебуває під впливом різних ризиків, що виникають у внутрішньому чи зовнішньому середовищі, які мають бути оцінені. Попередньою умовою при оцінці ризику виступає ідентифікація цілей, відповідно, оцінка ризику передбачає ідентифікацію і аналіз даних ризиків, пов'язаних із досягненням визначеної мети. Оцінка ризику представляє собою необхідну умову для ухвалення рішення щодо того, як потрібно управляти ризиками.
Інформація та комунікація	інформаційні системи займають провідну роль в межах системи внутрішнього контролю, оскільки вони формують показники звітів, що містять в собі не тільки фінансову інформацію, а також інформаційне супроводження щодо операційної діяльності, дотримання процедурних питань та норм діючих нормативно-правових актів, які уможливають керування та розвиток сучасного бізнесу. Більш широко, ефективна комунікація має забезпечувати утворення потоків інформації знизу - вгору по всьому господарюючому суб'єкту.
Моніторинг	система внутрішнього контролю вимагає моніторингу - процесу якісної оцінки функціонування системи впродовж передбаченого проміжку часу. Це досягається через постійне спостереження за бізнес суб'єктом. Недоліки внутрішнього контролю, ідентифіковані під час відповідних контрольних заходів необхідно доводити до відома управлінського персоналу та усувати для сприяння забезпечення повсякчасного вдосконалення окремої керованої системи

Джерело: сформовано автором на основі [36]

Організація ефективної системи внутрішнього контролю виступає прерогативою самого досліджуваного фермерського господарства та може включати декілька підходів.

В сучасній практиці розповсюджені чотири підходи щодо організації системи внутрішнього контролю, які відображено на рисунку 3.7.

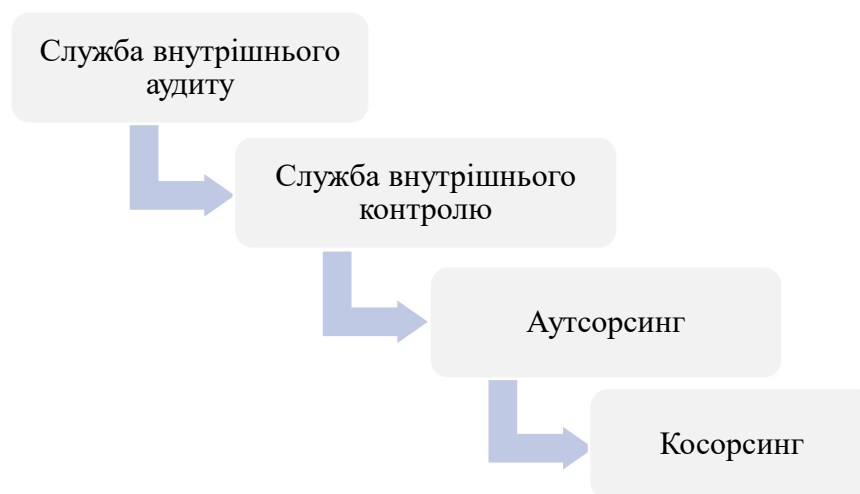

Рисунок 3.7 – Підходи до організації системи внутрішнього контролю

Джерело: узагальнено автором

Перший варіант виступає одним із найрозповсюдженіших способів формування служби внутрішнього контролю. Його суть є в тому, що формування відповідної служби проводиться власними силами, тобто господарюючий суб'єкт самостійно залучає фахівців, які мають потрібну кваліфікацію та які сприяють організації навчання наявного персоналу.

Система внутрішнього контролю отримує більше можливостей для ефективної діяльності із залученням керівників різних структурних підрозділів, оскільки:

- по-перше, саме вони значно більше за інших зацікавлені в досягненні визначених цілей бізнес суб'єкта й результативності показників його діяльності;

- по-друге, для них відсутня потреба виникнення у специфічні питання щодо організації виробничого процесу та реалізації продукції — вони вже досить професійно проінформовані про це. Відповідно, при здійсненні визначених контрольних процедур власними силами господарюючий суб'єкт може вирішити усі проблеми оперативно й швидко. Зрозуміло, що працівники підрозділів бізнес суб'єкта адаптовані до існуючого його внутрішнього середовища, що виступає негативним моментом, оскільки вони можуть не акцентувати увагу на деяких наявних істотних недоліках.

Доцільність подібного підходу до організації служби внутрішнього контролю ґрунтується на тому, що це дозволяє керівництву проводити ефективний контроль у розрізі окремих підрозділів, знаходити приховані резерви і найперспективніші вектори розвитку, розробляти рекомендації для фінансово-економіко-бухгалтерської служби з метою поліпшення результатів їх діяльності.

Перевагою відповідного способу являється те, що служба внутрішнього контролю працює на перманентній основі, через що підвищується якість управління бізнес суб'єктом. Задіяні фахівці в цій роботі розуміють специфіку даного суб'єкта господарювання, а також специфіку функціонуючої системи внутрішнього контролю, що у значній мірі спрощує безпосередньо саму процедуру перевірки та підвищує якість її результатів. Інвесторів, завжди будуть більше довіряти бізнес суб'єкту, в якому наявна та працює на постійній основі служба

внутрішнього контролю.

Висока трудомісткість робіт, що пов'язані з вибором оптимальної форми організації (відділ, служба, управління) є недоліком цього способу організації служби контролю. Суб'єкт господарювання має значні витрати, які пов'язані з підготовкою належних кадрів для роботи у власній службі внутрішнього контролю, а також при формуванні нормативно-методичного підґрунтя для реалізації внутрішнього контролю.

Найбільш оптимальним способом для уникнення «звичності керівників підрозділів» та побудови ефективно діючої системи внутрішнього контролю виступає косорсинг, який передбачає розподіл функцій між відповідальними особами бізнес суб'єкта та зовнішньою спеціалізованою організацією, що залучається на організації системи внутрішнього контролю, а також для вирішення завдань, що виникають у процесі її діяльності. Косорсинг уможливорює якісне вирішення завдання при понесених раціональних витратах [25].

Другий підхід, який використовують бізнес суб'єкти при побудові служби внутрішнього контролю - це частковий аутсорсинг або ще він має назву косорсинг, що представляє собою розподіл функцій при здійсненні будь-якого бізнес-процесу між персоналом суб'єкта господарювання та зовнішніми спеціалістами-виконавцями. За подібних умов, допомогу працівникам служби внутрішнього контролю надає залучена аутсорсингова компанія на умовах укладеного договору. У цій ситуації допомога компанії обмежується отриманими нею запитами від служби внутрішнього контролю господарюючого суб'єкта.

Перевагами даного підходу щодо формування та роботи служби внутрішнього контролю виступають: наявність можливості залучення експертів з різних галузей, достатня гнучкість в питаннях їх залучення, наявність доступу до передових методик і технологій здійснення перевірок та надання консультаційних та інших послуг [31].

Переваги використання косорсингу в умовах діяльності базового фермерського господарства «АНЮТКА» наведено на рисунку 3.8.

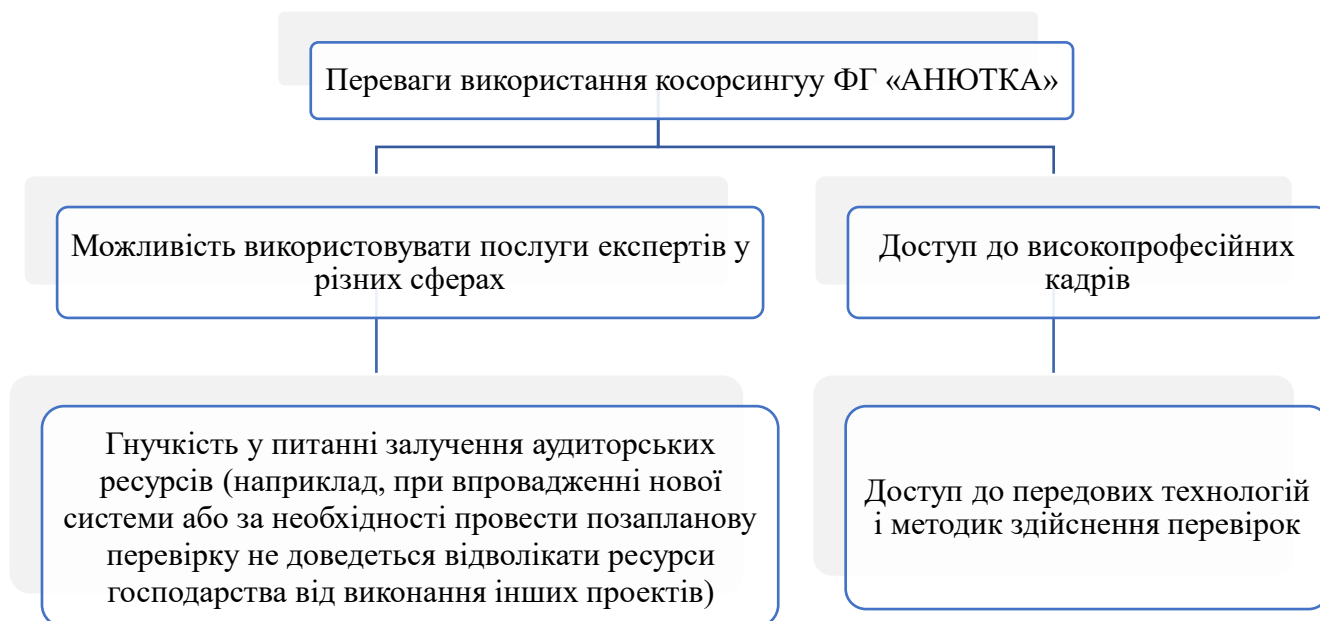

Рисунок 3.8 – Переваги використання косорсингу у ФГ «АНЮТКА»

Джерело: узагальнено автором

Недоліками подібного підходу виступають: відсутність повного уявлення щодо специфіки роботи бізнес суб'єкта, процесів управління підприємством, проблем формування витрат для цілей оподаткування.

Третій підхід – заключення договору з контрагентом, що спеціалізується на виконанні послуг з внутрішнього контролю (аутсорсингова компанія). При застосуванні подібного підходу в межах господарюючого суб'єкта буде діяти аудиторський комітет та директор з внутрішнього контролю. До їх обов'язків відноситиметься співпраця із залученими фахівцями аутсорсингової компанії і проведення аналізу фінальних звітів отриманих від них. Залучена аутсорсингова компанія здійснює перевірку: правильності облікового супроводження діяльності, робить оцінку наявних податкових ризиків та можливих ризиків втрати активів господарюючим суб'єктом. Окремо проводиться оцінка ефективності кадрової політики, що застосовується бізнес суб'єктом, відповідність функціональної та організаційної структури фактичним масштабам функціонування підприємства.

Перевагами цього підходу до організації служби внутрішнього контролю виступають: відсутність понесених витрат на побудову та утримання власної системи внутрішнього контролю, достатньо високий рівень професійної підготовки

залучених фахівців, зменшення витрат на забезпечення служби внутрішнього контролю, мінімізація зусиль і витрат з боку керівного персоналу щодо координації роботи внутрішніх контролерів. Формування системи внутрішнього контролю та здійснення подальшого моніторингу за її роботою, при цьому, входить до повноважень Генерального директора та уповноважених ним фахівців вищої ланки (наприклад, фінансовий директор, головний бухгалтер, керівник служби внутрішнього контролю).

Відповідно, під внутрішнім контролем розуміють процес, який проводиться спеціалізованим суб'єктом окремого підприємства та сприяє підвищенню ефективності функціонування бізнес суб'єкта, раціональному використанню всіх видів наявних ресурсів, підтверджує показники форм фінансової звітності та сприяє забезпеченню дотримання положень діючих нормативно-правових актів.

Вимоги, які ставляться перед системою внутрішнього контролю та які вона повинна забезпечувати для виправдання очікувань керівництва та власників ФГ «АНЮТКА» відображено на рисунку 3.9.

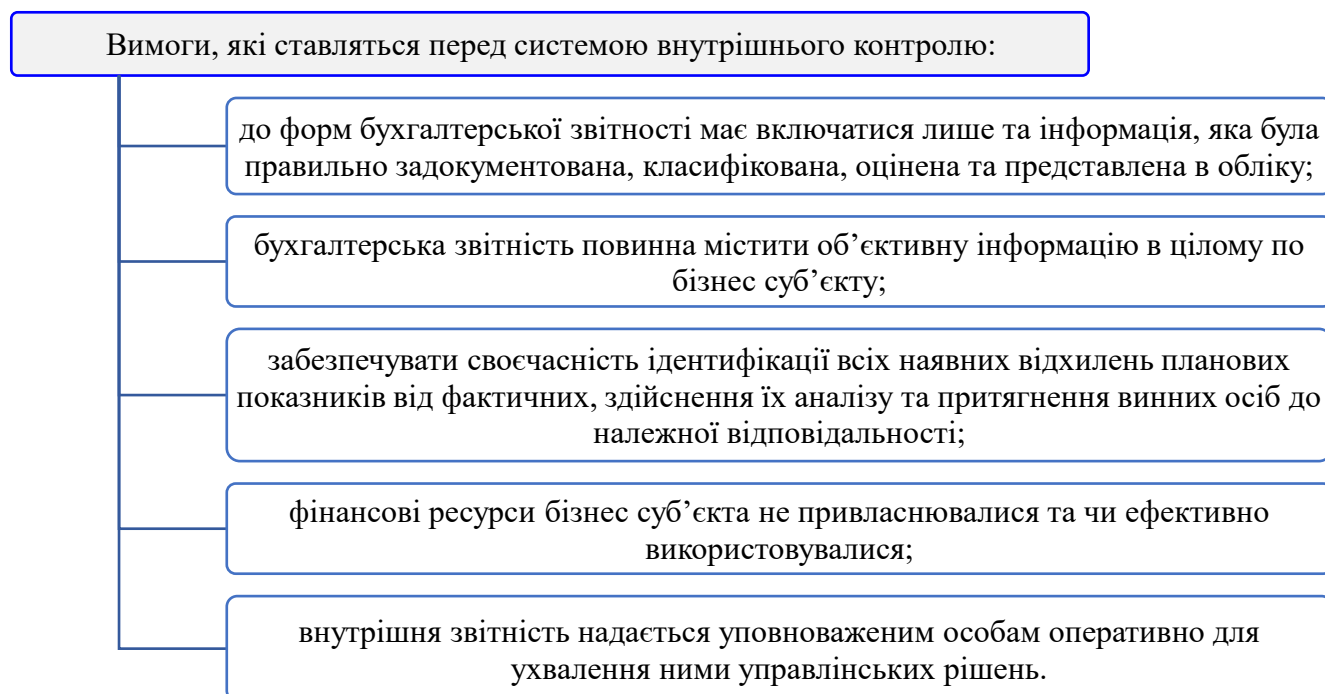

Рисунок 3.9 – Вимоги, які ставляться перед системою внутрішнього контролю та які вона повинна забезпечувати у ФГ «АНЮТКА»

Джерело: узагальнено автором

Узагальнюючи вище представлену інформацію, ідентифікуємо основні етапи процесу організації системи внутрішнього контролю на малих підприємствах (в тому числі фермерських господарствах). (рисунок 3.10).

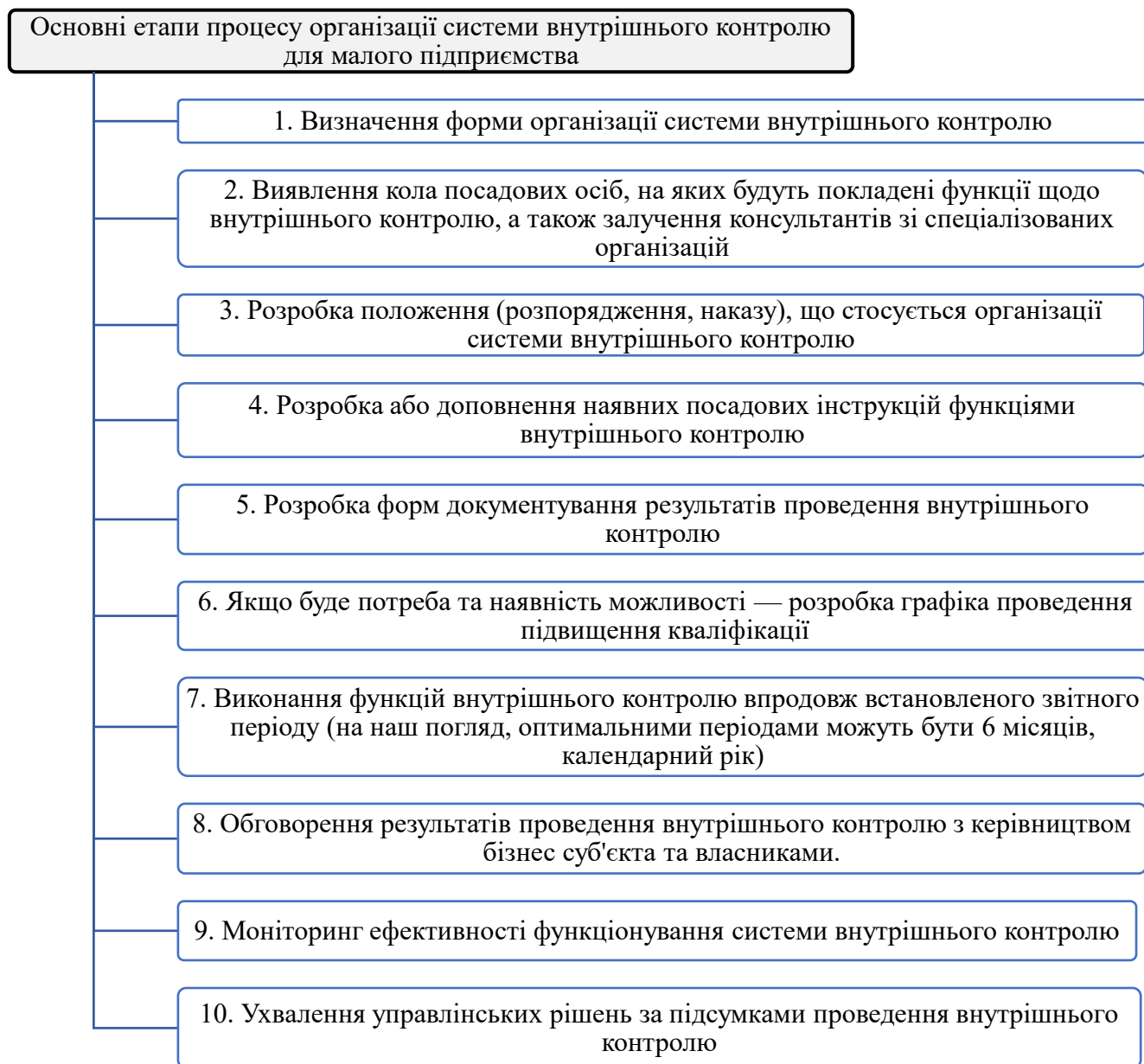

Рисунок 3.10 – Основні етапи процесу організації системи внутрішнього контролю на малому підприємстві

Джерело: узагальнено автором

Великі компанії нами не розглядались, оскільки в них, дуже часто, існує відділ внутрішнього контролю або ревізійна комісія.

Сформувати ефективну систему внутрішнього контролю, за сучасних бізнес умов, вкрай складно. Це пов'язано з присутніми організаційними труднощами та наявністю високих професійних вимог, що висуваються до працівників системи внутрішнього контролю, які повинні володіти знаннями (мати кваліфікацію) принаймні не нижче кваліфікації тих осіб, діяльність яких підлягає перевірці [25].

На думку значної кількості фахівців, залучення до даного процесу працівників внутрішніх підрозділів унеможливорює незалежність перевірок та знижує якість їх проведення. При цьому, значний інформаційний потенціал і знання щодо всіх тонкощів функціонування окремого бізнес суб'єкта вигідно виокремлює керівників внутрішніх підрозділів, дозволяючи їм орієнтуватися в діяльності господарюючого суб'єкта з більшою точністю. Ми вважаємо, що принцип незалежності, який являється обов'язковим при здійсненні зовнішнього фінансового аудиту, стає умовним при реалізації внутрішнього контролю. Поняття «об'єктивність» та «незалежність», будучи у достатній мірі близькими по змісту, відрізняються тим, що перше визначається як професійна якість того, хто проводить перевірку, а друге — носить організаційний контекст. Відповідно, при неможливості досягнення повної незалежності, але при якісному дотриманні принципу об'єктивності, якість проведених внутрішніх перевірок постраждати не повинна.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження літературних джерел, законодавчо – нормативних документів та практичних підходів щодо формування та внутрішнього контролю показників Звіту про фінансовий стан фермерського господарства «АНЮТКА» Роменського району Сумської області сформовано наступні висновки.

1. Фінансова звітність господарюючих суб'єктів (в тому фермерських господарств) складається з дотриманням принципів, визначених Законом «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Основні правила підготовки фінансової звітності, за сучасних умов господарювання вирізняються безперечною актуальністю. Досліджено загальні принципи формування показників фінансової звітності фермерського господарства, ідентифіковано розбіжності щодо методики формування показників Звіту про фінансовий стан відповідно до НП(С)БО та МСФЗ, визначено переваги та недоліки

2. Якісно сформовані фінансові звіти фермерського господарства сприяють обґрунтованому прийняттю рішень відповідними групами користувачів даного інформаційного ресурсу (фермером, внутрішніми менеджерами, інвесторами, контрагентами тощо). До переваг доречно віднести можливість підвищення ефективності управлінських рішень, оскільки показники, підготовлені для формування фінансових звітів загального призначення, виступають підґрунтям при опрацюванні значної кількості складових компонентів внутрішньої фінансової інформації фермерського господарства. Окремі суб'єкти господарювання отримують фінансово-економічні вигоди: більш легкий доступ до ринків капіталу, покращення існуючих відносин з громадськістю та, можливо, зниження вартості капіталу.

3. Об'єктом дослідження виступила фінансово-господарська діяльність фермерського господарства «АНЮТКА» Роменського району Сумської області. Відповідно до КВЕД господарство здійснює діяльність: 01.11 Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур, 01.13

Вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів; 01.61 Допоміжна діяльність у рослинництві; 47.11 Роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах переважно продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами; 47.89 Роздрібна торгівля з лотків і на ринках іншими товарами; 46.90 Неспеціалізована оптова торгівля.

Основні засоби утворюють 100% вартості необоротних активів. На кінець 2022 р. їх залишкова вартість дорівнювала 1348,4 тис грн, що на 379,5 тис. грн. менше за базовий звітний період. Темп приросту зносу основних засобів, в межах досліджуваного періоду складає 298,20 %. В структурі наявних оборотних активів найбільшу питому вагу мають запаси, яка зросла з 14 % у 2020 р. до 91 % у 2022 р., у складі майна вони займають 5% та 60 % відповідно. Суттєво зменшилась сума грошових коштів та дебіторської заборгованості господарства на дату балансу: з 34,8 тис. грн. у 2020 році до 1,9 тис. грн. у 2022 році та з 663,9 тис. грн. до 234,8 тис. грн. відповідно, що також підтверджує факт зменшення комерційного кредитування покупців сільськогосподарської продукції базового фермерського господарства.

Власний капітал збільшився з 530,8 тис. грн. у 2020 р. до 585,1 тис. грн у 2022 році. За досліджуваний період, при незмінному розмірі статутного (складеного) капіталу (465,3 тис. грн.), спостерігається зростання нерозподіленого прибутку з 65,5 тис. грн. до 119,8 тис. грн. у 2022 р. Позиковий капітал представлений поточною кредиторською заборгованістю за товари, роботи, послуги, яка в абсолютному вираженні зменшилась за аналізуємий період на 1281,2 тис. грн. (63,6 %) і на кінець 2022 року склала 731,9 тис. грн. та сумою інших поточних зобов'язань, яка зросла на 2684,6 тис. грн. відповідно. Позитивним в роботі ФГ «АНЮТКА» є зростання валюти балансу на 1457,7 тис. грн. або на 53,7 %.

Значення суми отриманого чистого прибутку у звітному році порівняно з базисним зросло з 29,9 тис. грн. до 32,6 тис. грн. (на 2,7 тис. грн., або на 9,1 %). Доречно відзначити, в якості позитивного фактору, діяльності ФГ «АНЮТКА» зростання рівня рентабельності функціонування на 2,5 в.п.

4. Показники, що характеризують підсумки фінансово-економічної діяльності господарюючих суб'єктів – це основа для формування фінансової звітності та практичної оцінки ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості, результати якої є важливим інформаційним базисом прийняття ефективних управлінських рішень зовнішніми і внутрішніми зацікавленими особами. Враховуючи актуальність означеної тематики, доцільно наголосити, що перспективними питаннями наукової дискусії, повинні бути дослідження, щодо адаптації облікової політики до вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності, закріплення на законодавчому рівні сутності категорії «Фінансовий стан», а також пошук резервів його покращення.

5. Побудовано модель облікової політики фермерського господарства «АНЮТКА». Імплементация запропонованої моделі облікової політики у діяльність фермерського господарства сприятиме організації облікового процесу на більш високому рівні, раціональному розподілу обліково-контрольних функцій між працівниками даного господарюючого суб'єкта, що матиме позитивний вплив на результати фінансово-господарської діяльності.

6. Шляхом імплементации відповідних стовпців (за 3 роки) у діючу форму звітності, удосконалено форму Балансу фермерського господарства «АНЮТКА» за формою № 1 – м. Порівняність показників фінансової звітності фермерського господарства на одну і ту ж саму дату дозволить виявити відхилення в їх величині, оцінити їх кількісно і якісно, сформулювати думку про фінансове становище господарюючого суб'єкта на звітну дату, а також спрогнозувати тенденції його розвитку.

7. Фермерське господарство «АНЮТКА» складає та подає фінансову, податкову, статистичну звітність (Баланс, Звіт про фінансові результати, податкові декларації з Податку на додану вартість, Єдиного податку, та інших). Беручи до уваги даний факт, актуальності набуває пропозиція щодо запровадження використання Електронного кабінету платника податків для сприяння якісному обліковому супроводженню поточного фінансового стану, отриманих доходів та понесених витрат (фінансових результатів), формування та подачі наявних звітних

форм. Електронний кабінет являє собою інформаційно-телекомунікаційну систему, яка сформована для сприяння забезпеченню реалізації платниками податків та державними органами власних передбачених прав та обов'язків, визначених чинним Податковим кодексом України, в електронному вигляді.

8. Потреба в організації системи внутрішнього контролю проявляється на всіх етапах відтворення: до- і після виробничого процесу (при підготовчих процесах виробництва, при зберіганні, переробці і доведення продукції до споживача). Організація внутрішнього контролю сприяє досягненню бажаних показників прибутковості і рентабельності, а також запобігає нераціональному використанню ресурсів, підтверджує дані бухгалтерського обліку, які є інформаційною основою при складанні звітності, перевіряє дотримання положень чинних нормативно-правових актів, дозволяє уникати нанесення шкоди репутації компанії і пов'язаних з цим наслідків.

9. Для ефективної роботи системи внутрішнього контролю в суб'єкті господарювання необхідним є розмежування компетенції підрозділів, що входять в цю систему і безпосередньо здійснюють розробку, затвердження, застосування процедур та оцінюють його діяльність, мають визначені області повноважень, встановлену відповідальність, порядок взаємодії з іншими підрозділами, перелік, періодичність і порядок здійснення процедур контролю. Досліджено застосування ризик-орієнтованого підходу, як одного з варіантів організації системи внутрішнього контролю. Запропоновано модель COSO, яка спроможна виступати в якості еталону при порівнянні та тестуванні бізнес суб'єктами власних систем внутрішнього контролю.

10. Результат проведеного дослідження підтверджує те, що на кожному підприємстві повинна бути створена й функціонувати система внутрішнього контролю, призначена виявляти та попереджати недоліки у стані безпеки, надійності й ефективності роботи фермерського господарства, підвищувати якість діяльності на всіх етапах виробничого циклу економічного суб'єкта, ефективно забезпечувати процес виробництва продукції (товарів, робіт, послуг). Запропоновано поетапне формування системи внутрішнього контролю в умовах

окремого фермерського господарства, а також рекомендовано розподілити функції внутрішнього контролю між керівником і зовнішньою спеціалізованою організацією (косорсинг).

11. Організація облікового супроводження, формування та подання звітних форм, на основі міжнародних стандартів фінансової звітності, правильне обрання інформаційних технологій ведення обліку фермерськими господарствами дозволить: обробляти, зберігати великий масив облікової інформації та проводити її вибірку, мінімізувати потребу збереження паперових документів, аналізувати показники діяльності, здійснювати планування та прогнозування на перспективу, накопичувати релевантні дані та забезпечити можливість цілодобового доступу до них кінцевого стейкхолдера з власного робочого місця, сприяти актуалізації ведення бізнесу в умовах реального часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боярова О.А., Кузик Н.П. Особливості формування фінансової звітності суб'єктами малого підприємництва. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2017. № 168. С. 295–300.
2. Букало Н.А. Консолідація фінансової звітності: реалії та перспективи. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2018. Том 1, № 13 С. 165–172.
3. Височан О.С. Інвентаризація: сутність, класифікація, принципи, функції та завдання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018р. Вип. 22(1). с. 48- 52.
4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затв. наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р.№ 291: URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>. (дата звернення: 06.09.2023).
5. Концептуальна основа фінансової звітності, затв. Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку від 01.09.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_009 (дата звернення: 06.09.2023).
6. Крюкова І. О., Назаренко О. В. Стратегічні імперативи розвитку агропродовольчого ринку України. *Економіка: реалії часу*. 2014. №. 4. С. 20-26.
7. Кутах К.М. Особливості визначення суттєвості статей звіту про фінансовий стан у фермерських господарствах. «*Формування та перспективи розвитку підприємницьких структур в рамках інтеграції до європейського простору*»: Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. м. Полтава, 21 березня 2023 року. Полтава, 2023. С. 186-190
8. Кутах К.М. Фінансові результати як вагома компонента звіту про фінансовий стан окремого бізнес суб'єкта. Стратегічні пріоритети розвитку бухгалтерського обліку, аудиту та оподаткування в умовах глобалізації : матеріали

II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 16 листопада 2023 р.) / за ред. проф. Назаренка О.В. Суми: СНАУ, 2023. С. 56-58

9. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності затверджені наказом Міністерства фінансів України від 23.03.2013 р. № 433 (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv> (дата звернення: 07.09.2023)

10. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства Затверджені Наказом Міністерства фінансів України від 27.06.2013 № 635. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0635201-13#Text> (дата звернення: 13.09.2023)

11. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку (МСБО) 8 «Облікові політики, зміни в облікових політиках та помилки» URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_020 (дата звернення: 13.09.2023).

12. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 18 (МСБО 18) «Дохід». URL: - http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_025 (дата звернення: 23.08.2023).

13. Міжнародний стандарт фінансової звітності для малих та середніх підприємств. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_063#Text (дата звернення: 23.08.2023).

14. Міжнародні стандарти фінансової звітності (IFRS) URL: <https://cutt.ly/yIUTEDf> (дата звернення 29.08.2023 р.).

15. Назаренко І.М., Назаренко О.В. Бухгалтерський облік і звітність – інформаційна платформа управлінського процесу. *Бізнес Інформ*. 2015. 12. С. 250-257.

16. Назаренко О. В., Горшкова Ю. А. Місія фінансового аналізу в процесі оцінки балансу підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 20. С. 25– 29.

17. Назаренко О. В. Інформаційне забезпечення та формування фінансової звітності фермерськими господарствами в контексті міжнародних стандартів. *Агросвіт*. 2022. № 11-12. С. 12–20.

18. Назаренко О.В., Лукаш Р.В. Фінансові результати: сутність та особливості організації бухгалтерського обліку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 22. С. 19-25.

19. Назаренко О.В. Особливості інформаційного забезпечення документації та інвентаризації матеріальних цінностей в умовах сучасного високоінтенсивного складського комплексу. *Проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління підприємницькою діяльністю: матеріали II Міжнар. наук. – практ. конф., присвяченої 100-річчю Полтавської державної аграрної академії (м. Полтава, 23 квітня 2020 р.)* / за ред. Плаксієнка В. Я., Пилипенко К. А. Полтава : Видавництво ПП «Астроя», 2020. С. 378-380.

20. Назаренко О.В. Особливості формування, консолідації та аудиту показників фінансової звітності бізнес-суб'єктів в контексті міжнародних стандартів. *Трансформація суспільних відносин в умовах цивілізаційних змін: кол. моногр.* Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2023. С. 275-299

21. Назаренко О.В., Суровицька А.В. Аутсорсинг бухгалтерського обліку: переваги, недоліки та особливості запровадження. *Економіка та держава*. 2018. № 12. С. 50-54.

22. Назаренко О.В., Чижова Т.С. Організаційні аспекти формування, обліку та аудиту власного капіталу підприємств. *Економіка та держава*. 2019. № 9. С. 30-34.

23. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». URL: <http://buhgalter911.com/Res/NPSBO/NPSBO1.aspx>. (дата звернення: 23.08.2023).

24. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність» затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 25.02.2000. № 39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text> (дата звернення 04.09.2023 р.).

25. Новик І. В. Організація системи внутрішнього контролю на підприємстві. *Наукові записки [Української академії друкарства]*. 2017. № 2. С. 188–196. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_2017_2_22. (дата звернення: 22.08.2023).

26. Погорєлова Т. П., Сьоміна О. Р. Бухгалтерський баланс: його сутність, історія виникнення та технологія складання. *Агросвіт*. 2017. № 1-2. С. 44–48.

27. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. Верховна Рада України : офіційний веб-сайт. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. (дата звернення: 23.08.2023)

28. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014 р. № 879 (зі змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14> (дата звернення: 05.09.2023)

29. Порядок подання фінансової звітності, затверджений Постановою Кабінету міністрів України від 28.02.2000 р. № 419 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2000-%D0%BF> (дата звернення: 10.09.2023)

30. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. №996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>. (дата звернення: 23.08.2023)

31. Савченко Р. О., Савченко Н. М., Дем'янчук І. В. Внутрішній контроль: проблеми та перспективи. *Ефективна економіка*. 2019. № 9. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7288> (дата звернення: 22.08.2023).

32. Ткачук Г. О., Іванченкова Л. В., Скляр Л. Б., Лагодієнко Н. В. Проблемні аспекти консолідації обліку та фінансової звітності в управлінні підприємством. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2021. № 1. С. 40-49

33. Чебанова Н.В. Інформаційна база підприємств: проблеми достовірності та надійності. URL : <http://eprints.kname.edu.ua/32239/1/75.pdf> (дата звернення: 04.09.2023).

34. Янок Д.А. Облік та аудит фінансових результатів в умовах стандартизації звітності : автореф. дис.... канд. екон. наук : 08.06.04. Нац. наук. центр «Ін-т аграр. економіки» УААН. – К., 2005. – 22 с.

35. Cohen, S., Manes Rossi, F., Mamakou, X. and Brusca, I. (2022), "Financial accounting information presented with infographics: does it improve financial reporting understandability?", *Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management*,

Vol. 34 No. 6, pp. 263-295. URL:<https://doi.org/10.1108/JPBAFM-11-2021-0163> (дата звернення 03.09.2023).

36. Internal Control – Integrated Framework / Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO). NY, 1992. URL: <http://www.coso.org> (дата звернення 03.09.2023).

37. McCartney, S. and Arnold, AJ (2012), "Financial capitalism, incorporation and the emergence of financial reporting information", *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, Vol. 25 № 8, стор. 1290-1316. URL:<https://doi.org/10.1108/09513571211275489> (дата звернення 03.09.2023).

38. Nazarenko O. Accounting and economic aspects of the calculation of the integrated assessment index of outsourcing companies. *European Science. Scientific journal*. 2020. № 1. p. 64—70. URL: <http://www.european-science.sk/storage/journals/essays/1-2020/362.pdf> (дата звернення 03.09.2023).

39. Pallisserry, F. (2012), "True and fair financial reporting: a tool for better corporate governance", *Journal of Financial Crime*, Vol. 19 No. 4, pp. 332-342. URL:<https://doi.org/10.1108/13590791211266331> (дата звернення 03.09.2023).

40. Syrtseva, S., Ivaniuk, U., Fedotova, I., Hurina, O., Dovzhyk, O., & Nazarenko, O. (2022). Innovative potential and development of Ukrainian small enterprises during the war (2022-2023). *Amazonia Investiga*, 11(58), 222-232. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.58.10.24> (дата звернення 03.09.2023).

ДОДАТКИ